

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

శ్రీమదాశుకవిసార్యభౌమ శ్రీనిధేః కృతిషు
॥ శ్రీమందస్మితరామాయణం ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

విషయసూచీ

1	బాలస్పందః	2
2	అయోధ్యాస్పందః	12
3	అరణ్యస్పందః	16
4	కిష్కింధాస్పందః	21
5	సుందరస్పందః	25
6	యుద్ధస్పందః	36
7	ప్రకీర్ణస్పందః	43

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ బాలస్పందః ॥

కవితాజితకల్లోలికన్యకాకాంతవక్షసే ।

కరుణాదిగుణాధ్యాయ కమలానిధయే నమః ॥

శ్రీమద్వేంకటశేషదేశికమణేరస్మద్గురోర్భారతీం

అన్యాయక్షమదీయదివ్యసుషమాసేవేతి పద్యాకృతిం ।

అంతర్భావయతో బహిర్యదభవన్మందస్మితం తత్ ప్రభో !

మహ్యం సంపదమాతనోతు సతతం మహ్యః సుతాయాః పతే ! ॥ 1.1 ॥

1

సీతాలక్ష్మణమధ్యమండనమణేః రామస్య రస్యాత్మనః

వీతాంగస్య హనూమతశ్చుభదృశా బద్ధాంజలేస్సాదరం ।

భీతోపేతవిభీషణాయ దయయా దాతుస్సమస్తశ్రియాం

శీతాంశుప్రతిమాననస్య మధురం మందస్మితం పాతు నః ॥ 1.2 ॥

2

“మహాపాపౌఘానామహమనుపమానాం రచయితా

దశాస్యానాం జేతా మమ రఘుపతే ! దేహి చరణౌ” ।

ఇతి శ్రీమద్వాచాఽవనిదుహితృసౌమిత్రిహనుమత్ -

సమక్షం యన్మందస్మితమిదమిమం పాతు తవ మాం ॥ 1.3 ॥

3

“విష్ణో ! పంక్తిరథస్య పార్థివమణేః పుత్రత్వమేత్యావనౌ

కుర్యాః పంక్తిముఖస్య రాక్షసపతేః దుష్టాత్మనస్సంహృతిం” ।

దాంతిం పంక్తిమహో ప్రదర్శ్య విబుధైరిత్యర్థితః సాదరం

త్వం తాం పంక్తిమదర్శయన్ యదకరోః మందస్మితం పాతు తత్ ॥ 1.4 ॥

4

“మా మా భీతిర్భవతు భవతాం భద్ర”మిత్యుక్తిరమ్యం

మాయాపేతం సదసి మరుతాం యత్ స్మితం మందమాసీత్ ।

- ముగ్ధం తత్కిం వసతి చ ముఖావాసనే స్వాననే తే
స్నిగ్ధం మహ్యం దిశతు తదిదం భద్రపూర్ణామభీతిం || 1.5 || 5
- "సాహాయ్యం తవ సంవిధాతుమవనౌ సృష్టో మయా జాంబవాన్"
"స్నేహస్తే పరమః పితామహా ! మయి" "త్వం మత్పితా కింన్విదం?" |
"కిన్నాజో మమ హే ! పితామహ ఇహ శ్రీమ"న్నితి వ్యాహృతౌ
ధాతుస్తే చ యదాస మందహాసితం తత్తేఽద్య విద్యోతతే || 1.6 || 6
- "దత్తః కిం మమ రంగిణా కరుణయా సత్యం సుతస్తత్సమః
కిం వాఽథ స్వయమేవ యేన సుషమా కాచిన్ముఖే తావకే |
నేత్రం కోమలపద్మపత్రవిపులం వత్సే"తి మాతుర్గిరా
యన్మందస్మితమాస్యభూషణమభూత్ తత్తేఽద్య విద్యోతతే || 1.7 || 7
- "నిద్రామేతి న లాలితోఽపి మధురైః గీతైస్సుమిత్రే ! శిశుః
వాలేఽస్మిన్ తవ లక్ష్మణే తు నిహితే ద్రాగేతి నిద్రా"మితి |
మాతుస్తే గదితం నిశమ్య రచితం మందస్మితం యత్త్వయా
తత్ కిం దర్శయసి స్వయం మమ పురః శ్రీమాతృవంశ్యస్య భోః || 1.8 || 8
- డోలాయాం జననీ న సుప్త ఇతి సా త్వాం వీక్ష్వ తూర్ణం తతః
సౌమిత్రిం సవిధే విధాయ మధురం గాతుం ప్రవృత్తా తదా |
సాకూతం తవ నామ యచ్ఛ వదనే మందస్మితం మంజులం
తద్వేదం వడువూర్నివాస ! భగవన్ ! హే ! రామభద్ర ! ప్రభో ! || 1.9 || 9
- "త్రాతా తస్య గజస్య కిం ను తనయో జాతో మమాఽయం పుమాన్
ఆదావేవ గజాధిరోహణవిధౌ ఆనమ్య పృష్ఠే ధృతః |
సానందేన గజేన సద్మనయనం తేనే"తి వాచా పితుః
యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ తత్ కింన్విదం రాజతే ? || 1.10 || 10

“అహం వేదీత్”యేవం వదతి కుశికశ్రీతనుభవే
 వసిష్ఠస్యాదేశాద్ అపి దశరథే స్వస్థమనసి |
 ధనుర్వస్తస్యాసీద్ వదనకమలే మందహాసితం
 యదేతత్ తత్ స్వామిన్ ! జయతి వడువూర్వాస ! భవతః || 1.11 || 11

భూయశ్చిత్రాః సురమ్యాః పథి కుశికభువః
 శృణ్వతస్తే కథాస్తాః
 దృష్ట్వా సౌమిత్రివక్త్రం రసమనుభవతః
 ప్రీతిమన్మానసస్య |
 ఆసీన్మందస్మితం యద్ వదనకమలజం
 హంత ! సాకూతమేతత్
 సత్యం సంపన్నయం సత్ స్ఫురతి రఘుపతే !
 పశ్యతశ్చిత్తహారి || 1.12 || 12

“సుందస్తీ న తు సుందరీ బలవతీ నైషాఽబలా రాక్షసీ
 యక్షీ నో బత ! తాటకా నరసిరాహారా నరాహారిణీ” |
 ఇత్యేవం కుశికాత్మజస్య వచసా మందస్మితం యన్ముఖే
 జాతం తేన సహాసి కిం ను వడువూర్దేశం సమభ్యాగతః ? || 1.13 || 13

“ఏతాం నాశయ తాటకాం న హి ఘృణా నారీతి కార్యా త్వయా
 నారీయం ఖలు రూపతో రఘుమణే ! దుష్టో మహాన్ కర్మతః” |
 ఇత్యాకర్ణ్య మునేర్వచస్తవ ముఖే మందస్మితం యద్ బభౌ
 తద్వేదం వడువూర్నివాస ! భగవన్ ! హే ! రామభద్ర ! ప్రభో ! || 1.14 || 14

“వధ్యేయం వనితేతి మా వహ దయాం కావ్యస్య మాతాఽపి సా
 వాంఛంతీ విబుధాధినాథరహితం లోకం హతా విష్ణునా” |
 ఇత్థం గాధిసుతోదితాం శ్రుతవతో వాచం రఘూత్తంస ! తే
 యన్మందస్మితమాననే సమభవత్ సత్యం తదేతత్ ప్రభో ! || 1.15 || 15

హత్వా తాం ముదితేన తేన మునినా దత్తాని మూర్తాన్యహో !
 సర్వాస్త్రాణి విధేయతాముపగతాన్యగ్రే విలోక్య ప్రభో ! |
 యన్మందస్మితమాస వక్త్రకమలే తత్తే జగన్మంగలం
 శ్రీమన్ ! శ్రీవడువూర్విహార ! భగవన్ ! అద్యాత్ర విద్యోతతే || 1.16 || 16

"ఉచ్చైర్వృక్షగణైర్ధరాతలభవైః పీతాంబరైశ్శోభనైః
 మేఘశ్యామలకోమలైః పరివృతః సిద్ధాశ్రమశ్శోభతే |
 అస్మిన్ వామనసిద్ధిదే మమ మఖో వత్సే"తి వాచా మునేః
 యన్మందస్మితమాస తేఽత్ర వడువూర్దేశే తదేవేక్ష్యతే || 1.17 || 17

ఆకాశే రజనీచరైః పరివృతే రక్తేన వేదిస్థలే
 హాహతి ధ్వనినా ముఖే చ ముఖరే తేషాం మునీనామపి |
 ఆసీత్తే వదనే స్మితం మితమిదం హస్తే శరా ఆశరాః
 ధ్వస్తాస్త్వైర్ని సముద్రమధ్యపతితో మారీచనీచోఽపి సః || 1.18 || 18

"ఆకాశే రజనీచరాః అహహా ! తే వర్షంతి రక్తాన్యమీ
 యాతాస్తే క్వ ను రామభద్రధనుషా ముక్తైః శరైస్తాడితాః?" |
 ఇత్యేవం కుశికాత్మజస్య సవనే జాతా మునీనాం గిరః
 శ్రుత్వా తా వదనే తవాతిమధురం మందస్మితం తత్ కిము ? || 1.19 || 19

"యామ శ్రీమిథిలాం ధనుర్విజయతే యత్రాద్భుతం శాంభవం
 కన్యారత్నమపి ప్రకామసుభగం యత్రాస్తి వాసుంధరం" |
 ఇత్యేవం వచసా మునేస్తవ ముఖే మందాక్షవీర్యాన్వితం
 యన్మందస్మితమాబభౌ రఘుమణే ! తత్సత్యమేతత్ ప్రభో ! || 1.20 || 20

యాత్రా రథైర్గజతురంగపదాతిభిః కిం
 హృద్యా తవాథ శకటీభిరియం మునీనాం |
 ఇత్థం మునౌ వదతి రామ ! తవాననే యద్
 మందస్మితం తదిదమిత్యవధారయామి || 1.21 || 21

శతశకటసముత్తైరాకులైశ్శబ్దజాలైః

శతపథముఖజాభిస్సత్కథాభిర్మునీనాం |
శతదలముఖ ! యత్తే మందమాసీత్ స్మితం తత్
శతముఖమిహ మోదం పశ్యతాం సంవిధత్తే || 1.22 ||

22

"శిలా బాలా కాచిత్ బలమథనలీలావిలులితా
వసత్యస్మిన్ దేశే తవ పదరజో వాంఛతితరాం" |

ఇతి శ్రుత్వా వాచం కుశికసుతవక్త్రాద్విగ్రలితాం
స్మితం మందం యత్తే జయతి తదిదం శ్రీరఘుపతే ! || 1.23 ||

23

శిలా సా సంస్పృష్టా చరణరజసా తే రఘుపతే !

పురోదేశే జాతా పరమరమణీయాఽథ రమణీ |
మునేః ప్రాంతే చాభూన్మునిరథ పరః కోఽపి ముదితః
ముఖే ముగ్ధే మందస్మితమపి మనోజ్ఞం తవ తదా || 1.24 ||

24

విశ్వామిత్రమునీశ్వరేణ కథితాహల్యాకథాం శృణ్వతః

పాదస్పృష్టశిలాతలాత్ సముదితాం శ్యామాం పురః పశ్యతః |
వేగాదాగతగౌతమామలముఖాత్ జాతాశిషో భేజుషః
యన్మందస్మితమాస రామ ! తదిదం కింన్వత్ర విద్యోతతే || 1.25 ||

25

"భంక్త్వా రామ ! శిలామదా మమ ముదా పూర్ణామిమాం భామినీం

భంక్త్వా నామ ధనుర్భజావనిభవాం శ్రీజానకీం భామినీం" |
ఏవంవాదిని గౌతమే కుశికభూసంతోషసంవర్ధకే
యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ తత్ సాంప్రతం భాసతే || 1.26 ||

26

"దారాన్ మహ్యమదా ముదా పరిగతానానందపూర్ణోఽస్మ్యహం

ఆనందస్తనుజశ్చతానన ఇతస్తుభ్యం స తాన్ దాస్యతి" |
ఏవంవాదిని గౌతమే కుతుకినా శ్రీకౌశికేనేక్షితం
యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ తద్ ద్యోతతేఽద్య ప్రభో || 1.27 ||

27

"సౌందర్యస్య విభూషణం విజయతే సోఽయం కుమారో నవః
 సీతా చేయమముష్య భూషణతయా స్థాతుంతరామర్హతి |
 మధ్యే కామరపుష్పతోఽపి కఠినం శైవం ధనుర్వర్తతే
 భాగ్యాధ్యా మిథిలా ను నే"తి జనతాలాపాన్ను మందస్మితం || 1.28 || 28

"మన్మాతా కిమదర్శి దాశరథయే"? "సందర్శితా సంగతా
 పిత్రా తే జమదగ్నినేవ మునినా శ్రీరేణుకా సా పురా" |
 ఇత్థం గౌతమసూనునా సహ మునౌ సంభాషమాణే తదా
 యద్రామ ! స్మితమాననే తవ బభౌ తత్సత్యమేతత్ ప్రభో ! || 1.29 || 29

"సోఽయం గాధిసుతో మహాన్ శృణు కథాం తప్తం తపస్తాదృశం
 యస్యాపత్యముదాహరంతి భరతశ్రీమాతరం తాదృశీం" |
 ఏవంవాదిని గౌతమస్య తనయే మందస్మితం యన్ముఖే
 రామాభూత్తవ తత్కిలాత్త మధురం విద్యోతతేఽత్రోత్తమం || 1.30 || 30

"చక్రే కాంచన దేవలోకవనితాం సద్యశ్శిలామాగతాం
 ఏతత్తిష్ఠతు దేవలోకమపరం సోఽయం మునిర్నిర్మమే" |
 ఏవం నామ నిశమ్య తత్ర చ శతానందస్య వాచం మునేః
 యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ తత్ సాంప్రతం దృశ్యతే || 1.31 || 31

"శునశ్శేపం పిత్రా ధననిహితదృష్ట్యా నృపతయే
 పరిత్యక్తం మాత్రా శరణమితి పాదాంతపతితం |
 అరక్షద్యః పుత్రానపి శతమహో ! శాపవిషయాన్
 విధాయే"తి శ్రుత్వాఽభవదవతు మందస్మితమిదం || 1.32 || 32

"అతిక్షుద్యుక్తస్సన్ స్వకరకలితస్వన్నమపి యః
 పరస్మై దత్వా తత్ పరిహృతమనోజాతవికృతిః |
 తపశ్చక్రే భూయో ముని"రితి శతానందవచసా
 స్మితం మందం యత్తే తదిదమవతాన్మాం రఘుపతే ! || 1.33 || 33

"ఆనీతం శకటే మనుష్యనివహైః సంఖ్యాతిగైస్తద్ధనుః
 శైవం శైలసమానసారమభవద్ విష్ణుశ్శరో యత్ర సః" |
 ఇత్థంవాదిని గాధినందనమునౌ మందస్మితం రామ ! తే
 యత్తత్ సాంప్రతమాననే విజయతే కల్యాణదం పశ్యతాం || 1.34 || 34

"కందర్పోఽయముపాగతో దశరథశ్రీపుత్రతాదంభతః
 కందర్పారిధనుర్భభంజ తదితస్సీతా రతిర్దేవతా |
 ఏనం ప్రాప్య ముదాన్వితా భవతి సే"త్యేవం జనానాం గిరా
 యన్మందస్మితమాననే తవ తదా తత్ సాంప్రతం రాజతే || 1.35 || 35

"భగ్నం భర్గధనుః, భయం చ నృపతేః, చింతాఽపి సీతాహృదః
 కల్యాణం చ కథం భవేదితి మిథో భాషా జనానామపి" |
 ఇత్యేవం నృపసద్మవర్తివచనం శ్రుత్వా ముఖే యద్ బభౌ
 తన్మందస్మితమేవ సాంప్రతమిదం స్వామిన్ ! న మే సంశయః || 1.36 || 36

"ప్రాలేయాచలకన్యకాపతిధనుర్భంగాప్తసీతః పునః
 ప్రాలేయాచలకన్యకాపతిమహాభక్తస్య విధ్వంసనాత్ |
 ప్రాప్స్యత్యేవ హృతాం స ఏష భగవాన్ సాకేతనాథో మహాన్"
 ఇత్యేవం జనకాప్తసన్మునివచఃప్రాప్తస్మితః పాహి నః || 1.37 || 37

"సీతాసక్తమనాస్సమాగత ఇమం దేశం స పంక్త్యాననః
 చాపమ్లానతమాననావలిరభూత్ భూయశ్చ తస్యాం రతః |
 చాపేనాస్య రఘూద్వహస్య భవితా కృత్తాననౌఘః పునః"
 ఇత్యేవం మునిపంక్తివాగ్భిరుదితశ్రీమందహాసః పరం || 1.38 || 38

"సీతేయం ప్రతిపాదితా తవ సుతా యా చోర్మిలా లక్ష్మణే
 తాం కుర్యాస్తవ సోదరస్య తనయే భ్రాత్రోస్తథైవానయోః" |
 ఇత్యేవం కుశికాత్మజస్య వచసా మందస్మితం యత్తదా
 సంజాతం వదనే తదేవ భగవన్నద్యాత్ర విద్యోతతే || 1.39 || 39

వంశస్థే కథితో వసిష్ఠమునినా వంశః ప్రియాయాశ్చ తే
 జానక్యా జనకేన తేన కథితస్తస్మిన్ వివాహోత్సవే |
 శ్రుత్వా తత్ర చ వృత్తమద్భుతతమం మందస్మితం తే తదా
 యజ్ఞాతం వడువూర్విహారరత ! తత్ సత్యం మమైతత్ పురః || 1.40 || 40

స్వేషు భ్రాతృషు తే తదా త్రిషు ముదా యోషిత్సమేతేష్వభూత్
 చిత్తే నృత్తరతోఽమితః పరిణయే మోదస్సభాయాం ప్రభో !
 తస్యేదం పరివాహతామధిగతం మందస్మితం యన్ముఖే
 తద్దీదం వితనోతు రాఘవ ! పరం కల్యాణమస్మాస్వపి || 1.41 || 41

"సీతాయాః కరలాలనేన భగవన్ ! సంతుష్టచిత్తస్తదా
 సాకం ధర్మరతాత్మనా భువి సతాం ధర్మం కరోమ్యున్నతం" |
 ఇత్యంతః కలయన్ బహిర్యదకరోద్ మందస్మితం తద్భవాన్
 తత్ సంక్రీడతి సాంప్రతం తవ ముఖే సంపశ్యతాం క్షేమదం || 1.42 || 42

మార్గే భార్గవమాగతం నిజరుషా క్లప్తాం పరేభ్యశ్శుచం
 వర్షంతం పరశుం నితాంతపరుషం స్వాంసే వహంతం తదా |
 దృష్ట్వా భీతిముపాగతే నిజజనే రామ ! త్వదీయాననే
 యన్మందస్మితమిత్థముత్థితమిదం దద్యాద్ అభీతిం మమ || 1.43 || 43

"మత్యం నామ వహస్యహో వహ పరం వ్యాఖ్యాతి తద్దాసతాం
 భగ్నం నామ ధనుస్త్వయా పురరిపోరస్మద్గురోరప్యహో !" |
 ఇత్థం జల్పతి రోషతోఽతిపరుషం మార్గాగతే భార్గవే
 యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ తత్ కిం తధైవ స్థితం ? || 1.44 || 44

"సీతేయం పరిరక్షితా దశముఖాద్ వేదాంతిరాజాత్మజా
 జాతా తేఽనుగుణైవ తత్ర భవతా భగ్నం ధనుర్మధురోః |
 ప్రాచీనం తదిదం ధనుః కురు తథే"త్యేవం ఋవాణే మునౌ
 యన్మందస్మితమాననే తవ తదా తత్సాంప్రతం దృశ్యతే || 1.45 || 45

శైవం తద్ధనురర్చకోఽస్య జనకో రాజా తతో నో హతః
 భగ్నం తద్భవతా భయం న విశతా సోఽయం కుఠారో మమ |
 పశ్యాద్యే"తి ధనుర్దదన్మునిమణిః యత్పాహ తేనోదితం
 యన్మందస్మితమాననే తవ విభో ! తన్మంగలం యచ్ఛతు || 1.46 || 46

ఆదాయాథ ధనుస్తతో మునిమణేరారోప్య వాణం తతః
 పశ్యంతం చ కుఠారమానతమథో దర్పేణ దూరీకృతం |
 యన్మందస్మితమాతతాన స భవాన్ శ్రీలక్ష్మణానందదం
 తన్నే మంగలమాతనోతు భవతః సంప్రత్యథో చోజ్జ్వలం || 1.47 || 47

శ్రీమన్ ! రామ ! తులాపునర్వసుమహే శ్రీరామచంద్రోత్సవే
 కల్యాణాత్మకవేషమంజులతమే శ్రీజానకీసంయుతే |
 శ్రీమల్లక్ష్మణపార్శ్వగే హనుమతి స్తోత్రం నవం తన్వతి
 స్వామిన్ ! యత్తవ మందమంజుహసితం తస్మిన్ మనో ముహ్యతి || 1.48 || 48

కందర్పస్య ముహుర్ముహుః నిజతనుం సంపశ్యతస్సాదరం
 తం గర్వం హరతస్తవాత్ర వడువూర్దివ్యస్థలే తిష్ఠతః |
 మైథిల్యా మధురాతిసుందరతనుశ్రీయుక్తయా భూషిత -
 ప్రాంతస్యాస్తు మనోహరం స్మితమిదం మన్మంగలౌఘప్రదం || 1.49 || 49

సాకేతే జననీజనేన నితరాం సంలాలితస్యాథ తే
 పిత్రా ప్రితతమేన రంజితహృదః శ్లాఘ్యైస్తథా భ్రాతృభిః |
 సర్వైరప్యమితప్రమోదభరితైః సీతాసమేతస్య తే
 యన్మందస్మితమాననేఽత్ర వడువూర్వాసేఽపి తద్వర్తతే || 1.50 || 50

"శ్వశూర్మే పరమం హి దైవతమియం కుక్షావుదీతో భవాన్
 అస్యా మన్నయనాంతరంగసుఖదో మద్భాగ్యతో రాజతే |
 తాతో వో మయి వత్సలోఽస్తి సుతరాం ఆనందపూర్ణాస్మ్యహం
 శ్రీకాంతే"తి విదేహజావచనతః స్మేరాననో దృశ్యసే || 1.51 || 51

“కౌసల్యా జననీ సతామభిమతా శ్లాఘ్యైర్గుణైర్భూషితా
తాతస్సత్యవచాః పరాక్రమనిధిః శ్రీచక్రవర్తి భువః |
దక్షాః కర్మసు సాధవః ప్రియరతాః సర్వేఽప్యమ్ భ్రాతరః
శ్రీకాంతే”తి విదేహజావచనతస్మైరాననో రాజసే || 1.52 ||

52

|| ఇతి బాలస్పందః సమాప్తః ||

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ అయోధ్యాస్పందః ॥

కవితాజితకల్లోలికన్యకాకాంతవక్షసే ।

కరుణాదిగుణాధ్యాయ కమలానిధయే నమః ॥

మందోదరీదయితమాధిశరాధ్యపాణేః

మందాకినీమధురమౌలిధృతాత్మనామ్నః ।

మందాక్షమందితమనోభవవిభ్రమస్య

మందస్మితం మదఘమర్దనమస్తు నేతుః ॥ 2.1 ॥

53

“రామ ! త్వయ్యతివత్సలాః ప్రకృతయో మయ్యాయతేయం జరా

సాకేతాధిపతిం సమస్తజగతాం కుర్వే పతిం త్వామతః” ।

ఏవంవాదిని తత్ర నామ జనకే శ్రీజానకీనాథ ! తే

యన్మందస్మితమాననే సమభవత్ తద్దర్శయస్యద్య కిం ? ॥ 2.2 ॥

54

త్వక్త్వా రామ నదీపవస్త్రవిభవం భూమండలం త్వం వనం

యాతస్త్వామవనే విధాతుమకరోచ్ఛీమాన్ వసిష్ఠో మునిః ।

ఏతాం నూతనవస్త్రవైభవయుతాం దీపావలీం మామికాం

వాచం నామ నిశమ్య కిం వితనుషే మందస్మితం మత్ప్రభో ! ॥ 2.3 ॥

55

మందస్మితం వర్ణయితుం ప్రవృత్తో

మమేతి మధ్యే విషయైకలోలః ।

మందేతి మాం ప్రేక్ష్య విభో ! విధత్సే

మందస్మితం మండనమాననస్య ॥ 2.4 ॥

56

పితుర్వచసి న స్థితః పితృమతేఽపి నో వర్తసే
 మహాత్ను వినయో న తే పరమయం విరుద్ధస్తతః |
 ప్రసక్తిరపి వాంఛితా మమ పునః కవే ! కామదా
 త్వితి స్మితమహో మితం వితనుషే పరీవాహతః || 2.5 || 57

“సతీం భరతమాతరం కలుషితాంతరాం కుబ్జయా
 విధాతుమభిరాధితాం ప్రియసుతం వితేనే వనే” |
 ఇతి శ్రుతిముపాగతా పురజనస్య వాణీ విభో !
 మితస్మితమసౌన్ముఖే తదిదమస్తు మన్మానసే || 2.6 || 58

“తాతాదస్మి గరీయసీ తవ సుత ! త్వం న ప్రయాయా వనం
 వత్సాత్ర స్థిత ఏవ నందయ మనో మత్కం వచస్సత్కురు” |
 ఇత్థం మాతరి లక్ష్మణే చ వదతి స్నేహాచ్చ కోపాదపి
 త్వం మందస్మితమేతదేవ కలయన్ తౌ సాంత్యయామాసిధ || 2.7 || 59

స్త్రీయం పురుషవిగ్రహం మమ పితా విదేహాధిపః
 భవంతమధిగత్య మాం రఘుపతే ! కరే తేఽకరోత్ |
 ఇతీదమవనీసుతావచనమాననే తే స్మితం
 తతాన తదిదం స్మితం మదవనం విధత్తాం ప్రభో ! || 2.8 || 60

మనాగివ మనో మమ త్వయి కృతం త్వయా నీయతే
 పరత్ర తదపి ప్రభో ! కిమితి యుక్తమేతత్తవ ? |
 అథ త్రిజటనీతితస్తదితి మందమేతత్స్మితం
 సుమందమభిషాతు మామిహ దయానిధే ! రాఘవ ! || 2.9 || 61

కౌశేయోపరి చీరవంధనవిధౌ జాయావలగ్నస్థలే
 కోశాదాహృతభూషణేఽపి చ తదా వాచా పితుస్తజ్జనే |
 యన్మందస్మితమాతతాన వదనం రక్తం తవేదం ప్రభో !
 తద్యుక్తం వడువూర్స్థలేఽపి మయి తన్నీచేఽవరేఽప్యత్తమే || 2.10 || 62

"ద్రష్టా త్వామభిషిక్తమిందువదనం చిత్రేందునా సాంప్రతం
 శో వత్సేతి తథైవ కేకయసుతావాచా న యాయా వనం" |
 ఇత్యేవం పితరి బ్రువత్యపి బభౌ మందస్మితం యత్సమం
 తన్మే సాధువదాస్థితాయ సుతరాం దుష్టాయ చ ద్యోతతే || 2.11 || 63

స్వామింస్తే భవనే పితుస్సుఖమయే ప్రీతైర్జనైస్సంవృతే
 మాతృప్రీతివహే తథైవ తమసాతీరేఽప్యధస్తాత్ తరోః |
 శోకార్తైస్స్వజనైః వృతేఽపి పరితో మందస్మితం యత్ సమం
 వక్త్రే తే తదిదం తథైవ వడువూర్గేహేఽపి విద్యోతతే || 2.12 || 64

గంగాతీరసమాగతేన సుహృదా సాస్తేణ "సాకేతవత్
 దేశోఽయం తవ సర్వమానవమణే ! రాజాఽత్ర తత్త్వం భవ" |
 ఇత్థం నామ గుహేన భక్తినిధినా ప్రోక్తస్య యత్తే ముఖే
 తన్మందస్మితమేవ సాంప్రతమిదం విద్యోతతే నః పురః || 2.13 || 65

గుహేన గహనే తదా బహువిధం సమభ్యర్చితః
 "వసేహ తవ తే వయం సతతదాసభూతాః ప్రభో!" |
 ఇతి స్తుతవతా ముఖే యదభవత్సమందస్మితం
 తదేతదతిసుందరం తవ దదాతు మే మంగలం || 2.14 || 66

"వాసం వాంఛసి కాననే న తు పునః ప్రాంతే మమ త్వం తతః
 శ్రీమన్ ! మద్గురుసన్నిధౌ వస సుఖం శ్రీచిత్రకూటే గిరౌ" |
 ఏవం నామ మునేః ప్రయాగవసతేః హృద్యా గిరః శృణ్వతః
 స్వామిన్ ! రామ ! తవాననే యదభవద్ మందస్మితం కింన్విదం ? || 2.15 || 67

"వధ్యో మే భరతస్సమాగత ఇతో" "మైవం హి నేతుం పురీం
 ఆవామాగత ఇత్యవేహి , యది తే రాజ్యస్పృహ దాస్యతి" |

ఇత్థం లక్ష్మణముత్తరేణ వచసా సాకూతమావ్రీడయన్
యన్మందస్మితమాతనోస్తు భగవన్ ! తత్త్వన్ముఖే జృంభతే || 2.16 || 68

"సాకేతే వస రాజ్యపాలనపరో" "వాక్యం పితుస్తత్ కథం" ?
"సోఽహం తద్విపినే వసామి" "తదిదం యుక్తం న" "తత్పాదుకాం |
దేహీ"త్యర్థయతి ప్రియే తు భరతే మందస్మితం యన్ముఖే
తత్తే శ్రీవడువూర్నివాస ! సుభగం విద్యోతతే సాంప్రతం || 2.17 || 69

"నీతా శ్రీభరతేన పాదకమలత్రాణే రతా పాదుకా
తత్కార్యం కలయామి సాఽహమి"తి యా సంప్రస్థితా స్వాగ్రతః |
తాం సీతామవలోక్య తత్ర దయితాం యత్తే ముఖే సంబభౌ
తన్మందస్మితమేవ సాంప్రతమిదం తస్యాస్సమీపావనౌ || 2.18 || 70

అత్రేరాశ్రమతస్సమాగతవతీం ఆలోక్య సీతాం సతీం
పత్న్యాస్తస్య మునేస్తపఃఫలమయైః దివ్యాంగరాగాదిభిః |
భూయో భూషితవిగ్రహం భగవతీం మందస్మితాలంకృతాం
యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ తత్సత్యమేతత్ ప్రభో ! || 2.19 || 71

|| ఇతి అయోధ్యాస్పందః సమాప్తః ||

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ అరణ్యస్పందః ॥

కవితాజితకల్లోలికన్యకాకాంతవక్షసే ।

కరుణాదిగుణాధ్యాయ కమలానిధయే నమః ॥

సింహాన్ హంత ! గజాన్ ఖరానపి మృగాన్ శూలే విధాయోద్వహాన్
ఆయాతః పురతో వనేఽతి గహనే తిష్ఠన్ విరాధోఽబ్రవీత్ ।

"త్యక్త్వేనాం ప్రమదామిమాం మయి యువాం యాతం ద్రుతం జీవనే
వాంఛా చే"దితి తన్నిశమ్య భవతో వక్తే ను మందస్మితం ॥ 3.1 ॥

72

తామాదాయ వహాన్ శరేణ భవతా సంతాడితస్తాం భువి
త్యక్త్వా వామవహాత్ తదా చ స భవాన్ లభ్యోఽద్య వాహో మహాన్ ।
ఇత్యేవం హృది చింతయన్ యదతనోత్ సౌమిత్రిణా సంయుతః
తన్మందస్మితమేవ సాంప్రతమిదం సందృశ్యతే భాగ్యతః ॥ 3.2 ॥

73

"ఇదానీమింద్రో మాం సపరిజన ఆహైత్య పరమం
మునే ! యాహి బ్రాహ్మం సదనమితి తం చావదమహాం ।
అముం రామం దృష్ట్వే"త్యనఘశరభంగస్య వచసా
ముఖే జాతం మందం స్మితమవతు తే శ్రీరఘుపతే ! ॥ 3.3 ॥

74

శ్రీమన్ ! రామ ! తవాగమేన ముదితే తస్మిన్ సుతీక్ష్ణే మునౌ
తత్తత్ సంభ్రమతో విధాయ రజనీకామాద్ విలంబాన్వితే ।
భుక్తిం దాతుమయే ! తదా రఘుపతే ! ధర్మాత్మనస్తే ముఖే
యన్మందస్మితముత్థితం తదవతు స్వామిన్నధర్మాదిమం ॥ 3.4 ॥

75

"త్రయో దోషాః కుర్యుః పురుషమిహ కల్యాణరహితం
 త్వయి స్వామిన్ ! దోషో నహి పరమధైకో విజయతే |
 స హేయస్తచ్చాపం త్యజ రమణ ! నాథే"తి దయితా -
 గిరం శ్రుత్వా మందస్మితముదితమేతత్ కిము విభో ! || 3.5 || 76

"జహ్యం జీవితమప్యహం ప్రియతమే ! త్వాం వా తథా లక్ష్మణం
 నైవ బ్రాహ్మణసన్నిధౌ విరచితాం సీతే ! ప్రతిజ్ఞామిమాం" |
 ఇత్యుక్త్వా సుహితాం హితామపి చ తాం సంపశ్యతస్తే విభో !
 యన్మందస్మితమావిరాస తదిదం మాం పాతు పాపాత్ కలేః || 3.6 || 77

"స్త్రీయస్సర్వా లోకే చపలమతయస్సాధుపథతః
 స్థలంత్యస్సందృష్టాః పతిమపి ధనానాం నిధిమపి |
 త్యజంత్యస్సేయం తే భవతి న తథా భాతి సుగుణా
 సతీ"త్యేవం వాచా ఘటభవభువా తే స్మితమిదం || 3.7 || 78

"తాతస్యాహం వయస్యః తవ మమ హృదయం పుత్రకే మామకే స్యాత్
 యద్వత్తద్వన్నివిష్టం వస మమ సవిధే ప్రాణతోఽపి ప్రియం తే |
 కుర్యాం వత్సే"తి గృధ్రక్షితిపతివచసా రామ ! యత్తే ముఖాబ్జే
 జాతం మందస్మితం యద్ మదవననిపుణం రాజతే
 సాంప్రతం తత్ || 3.8 || 79

దృష్ట్వా పంచవటీస్థలే విరచితాం స్వాం పర్ణశాలాం నవాం
 నిర్మాతారమవేక్ష్య లక్ష్మణమథో "వృత్తో న తాతో మమ" |
 ఇత్యుక్త్వా సహ మందహాస ఉదితో యస్తే ముఖే మత్పభో !
 సోఽయం పాతు శుభశ్శుభాని నితరాం సంవర్ధయన్నస్సదా || 3.9 || 80

ఆయాతాం దశకంధరస్య సహజామాదాయ మూర్తిం నవాం
 ఆశ్లేషస్పృహయా సుబాహుయుగలాం ఆనందపూర్ణాననాం |

"ఏతాం సంత్యజ మాం భజాతిమధురా"మిత్యాలపంతీం తదా
 దృష్ట్వా యస్తవ మందహాస ఉదితస్సోఽయం భయం మే ద్యతు || 3.10 || 81

ఆనీతాననయా నయాధ్వవిగతాన్ తాన్ యాతుధానాన్ అహో !
 ఘోరాస్త్రాయుధజాతరోషపరుషాన్ నానావిధాన్ భీకరాన్ |
 దృష్ట్వా రాఘవ ! తే ముఖే యదభవద్ మందస్మితం మంగలం
 తత్ సత్యం మమ మంగలాయ మహతే విద్యోతతేఽద్యాపి కిం ? || 3.11 || 82

"సర్వేఽమీ రజనీచరా వినిహతా రామ ! త్వయా దుర్బలాః
 మామాసాద్య మయా హతోఽద్య సదనే మృత్యోస్సుఖం వత్స్యసి" |
 ఇత్యేవం ఖరభాషితం ఖరతరం శ్రుత్వా రఘూణాం పతే !
 యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ తత్ సాంప్రతం ద్యోతతే || 3.12 || 83

నానారత్నమయం విలోక్య పురతో ధావంతమత్యద్భుతం
 "స్వామిన్ ! కాంతమముం గృహాణ హరిణం క్రీడావినోదాయ మే" |
 ఇత్యేవం జనకాత్మజావచనతో మందస్మితం యన్ముఖే
 సంజాతం తవ రామభద్ర ! వడువూర్వాసిన్ ! తదేతత్ కిము ? || 3.13 || 84

"మారీచో న మృగోఽయమార్య ! భవతా హంతవ్య ఏవాధునా
 జీవన్న గ్రహణం సమేష్యతి మహామాయావినామగ్రణీః" |
 ఇత్యేవం కిల లక్ష్మణస్య వచసా మందస్మితం యద్భుభౌ
 స్వామిన్ ! రామ ! తదేతదత్ర భవతస్సందృశ్యతే సాంప్రతం || 3.14 || 85

ధావంతం పరమాద్భుతం భువి దివి ప్రాస్తప్రభం కాననే
 లీనం తత్ర చ తత్ర చాథ చ తతస్సందృశ్యమానం బహిః |
 దృష్ట్వా తం హరిణం స్ఫురంతమభితః సౌందర్యపూర్ణాకృతిం
 యన్మందస్మితమాననే తవ విభో ! జాతం తదేతత్ కిము ? || 3.15 || 86

తాదృక్షే నిహతే మృగేఽథ సహజే సీతాం విహాయాగతే
 సీతాయా హరణే జటాయుషి గతే శోకానుభూతిం తథా |
 అర్చాయాం తు విచింత్య తత్సముదితం మందస్మితం యన్ముఖే !
 తన్నే దూరమపాకరోతు దురితం సీతాసమేతస్య తే || 3.16 || 87

"ఆరంభో హి శుచో దశాస్యసహజానాసాపుటాకృంతనం
 తన్నాశాయ నికృంతనం త్విదమభూదాయోముఖీయం ప్రభో !" |
 ఇత్యుక్త్యా సహజస్య తే సమభవద్ మందస్మితం యన్ముఖే
 తత్సత్యం వడువూర్నివాస ! భగవన్ ! సందృశ్యతే సాంప్రతం || 3.17 || 88

బాహూ తౌ బహుయోజనౌ న హి శిరో వక్త్రం తు కుక్షౌ మహత్
 త్వేనం నామ తథా విలోక్య విపినే క్రూరం కబంధం ప్రభో ! |
 యన్మందస్మితమాననే సమభవత్ సౌమిత్రియుక్తస్య తే
 తత్సత్యం వడువూర్నివాస ! భగవన్ ! సందృశ్యతే సాంప్రతం || 3.18 || 89

కృత్వా తం చ నికృత్తబాహుమవటీ నిక్షేపణానంతరం
 గంధర్వేణ చ తేన తత్సముదితం సుగ్రీవసఖ్యం తథా |
 శ్రుత్వా యన్ముఖపంకజే సమభవత్ సీతాపతే ! తే స్మితం
 తత్ సత్యం వడువూర్నివాస ! భగవన్ ! సందృశ్యతే సాంప్రతం || 3.19 || 90

దృష్ట్వా తాం శబరీం ఫలాని భవతే దాతుం తపః కుర్వతీం
 భూయో భక్తిమతీం గురుష్వతితరామానందపూర్ణాశయాం |
 వృద్ధాం వేపథునర్తనాం ద్రుతహృదం మందస్మితం యన్ముఖే
 సంజాతం తవ గృధ్రరాజగతిద ! స్వామిన్ దదాతు శ్రియం || 3.20 || 91

దృష్ట్వా తత్ర తయా ప్రదర్శితమహో స్వాచార్యపూజార్పితం
 అమ్లానం సుమసంచయం జలనిధిన్ సప్తాపి తత్ర స్థితాన్ |
 ఆనీతాన్ గురుభిః ప్రభావమహితైః మందస్మితం యన్ముఖే
 స్వామిన్ ! శ్రీవడువూర్నివాస ! భగవన్ ! శ్రీరామ ! తద్దృశ్యతే || 3.21 || 92

తద్దత్తాని పరీక్ష్య తాని మధురాణీతి ప్రభుజ్య ప్రభో !
భుక్త్వా వన్యఫలాని తాం జిగమిషుం స్థానం గురూణాం తతః |
ప్రత్యక్షం జ్వలనే సమర్పితతనుం దృష్ట్వా తవాస్యాంబుజే
యన్మందస్మితముత్థితం రఘుపతే ! తద్భాతి సత్యం పురః || 3.22 ||

93

|| ఇతి అరణ్యస్పందః సమాప్తః ||

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ కిష్కింధాస్పందః ॥

కవితాజితకల్లోలికన్యకాకాంతవక్షసే ।

కరుణాదిగుణాధ్యాయ కమలానిధయే నమః ॥

పంపాతీరరుహాన్ తరూన్ గగనగాన్ శాఖామృగావేక్షయా

దృష్ట్వా హంత ! సమీక్ష్య లక్ష్మణయుజః తే గచ్ఛతోఽగ్రే నతం ।

సుగ్రీవాత్ సముపాగతం పవనజం దృష్ట్వా తదుక్తశ్రుతేః

యన్మందస్మితమాననే లఘు బభౌ సత్యం తదేతత్ ప్రభో ! ॥ 4.1 ॥

94

వాయోరాత్మభువో నతస్య నితరాం తస్యాథ తామద్భుతాం

శ్రుత్వా నామ గిరం సువర్ణమహితాం సుష్ఠూదితాం సుస్వరాం ।

సత్యం దివ్యసుధోపమాం సుమహితాం శ్రీరామ ! మందస్మితం

యత్రే నామ ముఖాంబుజే సమభవత్ తత్ సత్యమేతత్ ప్రభో ! ॥ 4.2 ॥

95

నీతస్యాథ నిజాంతికం తవ విభో ! వాతాత్మజాతేన తం

సుగ్రీవం నయనాగ్రతః కలయతః మిత్రం చ మిత్రాత్మజం ।

తద్వృత్తం చ యథాతథం శ్రుతవతో యన్నామ మందస్మితం

సంజాతం వదనాంబుజే తదిదమిత్యానందవానస్మృహం ॥ 4.3 ॥

96

కాయం క్షిప్తవతః సుదూరమపి తే స్వాంగుష్ఠతో దుందుభేః

“ప్రత్యగ్రం హి సమాంసమేతదభవత్ క్షిప్తం పురా వాలినా” ।

ఇత్యుక్త్యా రవిసంభవస్య సుహృదో మందస్మితం యన్ముఖే

సంజాతం తవ తన్మమాద్య పురతో విద్యోతతే రాఘవ ! ॥ 4.4 ॥

97

సాలాన్ సప్త తథా ధరామపి శరేణైకేన భేత్తుః పురా

పాదాబ్జే తవ మస్తకం కృతవతః తే శంసతో విక్రమం ।

- విస్తభస్య భృశం విలోక్య సుహృదః మోదోదితం చేష్టితం
యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ తత్సత్యమేతత్ ప్రభో ! || 4.5 || 98
- సుగ్రీవేణ సమీరితాం శుభవతీం శ్రుత్వా కథామద్భుతాం
శ్రీమత్సప్తజనాశ్రమస్య భవతః ప్రీత్యా నమస్కుర్వతః |
యన్మందస్మితమాననే సమభవత్ తత్సత్యమేతత్ ప్రభో !
తత్తే సౌతు సుఖాని పూర్వపురుషానత్యా సముత్థాని మే || 4.6 || 99
- ఏకేనైవ శరేణ పాతితవతః తే వాలినం తద్గిరా
సన్నిందాకులయా తథాధికతయా న్యాయాదపేతాత్మనా |
యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ ధర్మస్వరూపాశ్రయే
దీనానాథశరణ్య ! దైవతమణే ! స్వామిన్ ! సుఖాయాస్తు నః || 4.7 || 100
- హృద్వైర్వాద్యగణోదితైః కరకృతైః స్త్రీణాం చ గీత్యాదిభిః
జాతైః శోత్రసుఖైః నినాదనివహైః దీవ్యంతమంతః పురే |
సుగ్రీవం సుహృదం విలోక్య భగవన్ ! మందస్మితం యన్ముఖే
తన్మే సౌతు సుఖం పరం రఘుపతే ! దీనావనైకవ్రత ! || 4.8 || 101
- అంతర్దుఃఖచయం వహన్నపి భవాన్ పృక్తం సుహృత్సౌఖ్యతః
మోదం కంచన సంవహన్ యదకరోః మందస్మితం మంజులం |
తత్తే రాఘవ ! కించనాతిసుభగం సౌజన్యమన్యాదృశం
మాన్యం దర్శయతీతి తత్ర రమతే సర్వోఽప్యభిజ్ఞో జనః || 4.9 || 102
- "తూష్ణీమేష సురానుభూతినిరతః కామం కృతఘ్నుః కపిః
నైవ త్వాముపకారకం స్మరతి తద్వాల్ప్యంతికం గచ్ఛతు" |
ఇత్థం లక్ష్మణభాషితే "న హి తథా కోపో విధేయః పురః
సాంత్యం బ్రూహి సఖే"తి తే సువచసా మందస్మితం శోభతే || 4.10 || 103

ఆనీతం కపిభిః కృతాంజలిపుటైః సంఖ్యాతిగైర్భిక్తరైః
 శత్రూణాం ధరణీతలం నిఖిలమప్య్యాచ్ఛాదయద్భిస్తదా |
 సుగ్రీవం సుహృదం సమీక్ష్వ సుభగం సుప్రీతచిత్తస్య తే
 యన్మందస్మితమాననే సమభవత్ తత్సాంప్రతం దృశ్యతే || 4.11 || 104

"స్వామిన్ ! సైన్యం త్వదీయం కపికులవలితం భల్లబృందావృతం సద్
 రక్షోవిక్షేపదక్షం చరణసవిధగం వర్తతే వాక్పతీక్షం" |
 ఇత్యేవం సూరసూనౌ కథితవతి ముఖే తావకే తాటకారే !
 జాతం మందస్మితం యత్తదిదమితి భవాన్ దర్శయత్యంతరంగం || 4.12 || 105

"ప్రాచీం గచ్ఛేత యూయం" "తదను పవనభూరంగదాద్వైస్సమేతః
 మత్ప్యాతుర్ధర్మదృష్టేః దిశ"మితి శుభయా శ్రీదినాధీశసూనోః |
 వాచా సద్యో ముఖే తే నవకమలనిభో యో బభౌ మందహాసః
 తత్త్వం సీతాపతే ! మే నిరవధికదయో దర్శయస్యద్య సత్యం || 4.13 || 106

దత్వా మారుతనందనస్య కరయోః రత్నాంగులీయం శుభం
 దృష్ట్వా తస్య నతస్య మస్తకతలం సీతాదృశోరాస్పదం |
 యన్మందస్మితమాతతాన స భవాన్ తన్మంగలం మత్పురః
 భూయో దర్శయతి స్వయైవ దయయా తాదృక్షయాఽమేయయా || 4.14 || 107

ఆదాయాంగులిభూషణం స హనుమాన్ కృత్వా శిరోభూషణం
 బద్ధ్వా చేలముఖే భవంతమపి తం నత్వా ముహుసాదరం |
 సాకం స్వైరగమద్దిశం నిజపితుః సౌమ్యస్య లీలాపదం
 తద్దృష్ట్వా వదనే తదా యదభవద్ మందస్మితం తేఽద్య తత్ || 4.15 || 108

"ఐష్యత్యేష మమ ప్రియాం జనకజాం చామీకరాంగీం సతీం
 నీలాంభోజదలాతిరమ్యనయనాం నాసాభిరామాననాం |
 దృష్ట్వా మంజులమందహాసమధురాం వాణీసుధావర్షిణీం"
 ఇత్యంతస్తవ కుర్వతో హి యదభూద్ మందస్మితం తత్పురః || 4.16 || 109

మార్గే గచ్ఛతు విఘ్నగంధరహితః ధూన్వన్ పరాన్ విక్రమైః
 రక్షస్సంఘవిమర్దనో గిరిరివ ప్రాప్తప్రచారో మహాన్ |
 దృష్ట్వా తామసితేక్షణాం మధురయా వాణ్యా తయా నందితః
 సోఽయం మామభినందయత్ప్వితీ హృది ధ్యాతుర్ముఖేఽభూత్

స్మితం || 4.17 || 110

“సర్వే దిక్షు గతాః పరాసు కపయః ప్రత్యాగతాస్సాంప్రతం
 నామీ దక్షిణదిగ్గతాః హనుమతా యుక్తాస్తతస్తే ధ్రువం |
 ద్రక్ష్యంత్యేవ సుతాం విదేహనృపతే”రిత్యుత్థితం మోదతః
 సుగ్రీవాద్వచనం నిశమ్య భవతో మందస్మితం వర్ధతే || 4.18 ||

111

|| ఇతి కిష్కింధాస్పందః సమాప్తః ||

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ సుందరస్పందః ॥

కవితాజితకల్లోలికన్యకాకాంతవక్షసే ।

కరుణాదిగుణాధ్యాయ కమలానిధయే నమః ॥

“ఆయాతా మధు భక్షయంతి విపినే తత్పాలకైర్వారితాః

తానేతాన్ నితరాం ప్రహృత్య ముదితాః క్షీబాః స్థితాస్తే వనే” ।

తచ్ఛ్రుత్వా “హనుమాన్ విదేహతనయాం దృష్ట్వాఽఽగతస్యా”దితి

శ్రీసుగ్రీవగిరా భవద్వదనతో మందస్మితం వర్ధతే ॥ 5.1 ॥

112

ఆయాతేషు సమేషు తేషు కపిషు శ్రీమత్సు తైరగ్రతః

సానందాశ్రుభిరుత్సుకైరతితరాం ఆప్తం విలోక్యానతం ।

శ్రీమన్మారుతసంభవం నిజముఖే విద్యోతమానశ్రియం

యత్రే రామ ! ముఖాంబుజే సమభవద్ మందస్మితం తత్పురః ॥ 5.2 ॥

113

“దృష్టా కాఽపి పతివ్రతా కులమణీ రామోత్తమా రామ ! తే

మూర్తిం మానసపంకజే విదధతీ శ్రీరామ ! రామేతి చ ।

నామ స్వాననపంకజే దిశి తవ శ్రీనేత్రపద్మే సదే” -

త్వక్త్యా వాయుసుతస్య జాతమయి ! తే మందస్మితం ద్యోతతే ॥ 5.3 ॥

114

“ఇతో యాతుర్మార్గే కిమభవదతో యాతుగణతః

పురే వా సా దృష్టా కథమివ కిమాహాథ మధురా?” ।

ఇతి త్వత్ప్రచ్ఛాతో హనుమతి తదాఽఽసీన్ముఖరుచిః

తతస్స్వామిన్ ! వక్త్రే తవ చ మధురం మందహాసితం ॥ 5.4 ॥

115

- "భవద్బష్ట్యా హృష్టో విపినభువమాలోక్య నిఖిలాం
 సుపార్శ్వం త్వాం కర్తుం జనకసుతయా వాలితనయః |
 సుపార్శ్వం మాంసాదం కరహతకపోలం సమవధీత్"
 ఇతి శ్రుత్వా వాచం తవ హనుమతో మందహాసితం || 5.5 || 116
- "మైనాకో గిరిరాట్ పయోనిధిజలాద్ ఉత్పత్య మామాదరాత్
 శ్రీరామప్రియదూత ! వాతభవ ! హే ! విశ్రమ్య కించిద్యజ |
 ఇత్యుచ్చైరవదత్ ప్రభో ! రఘుపతే ! నాథే"తి వాచా కపేః
 యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ తన్మే విధత్తాం సుఖం || 5.6 || 117
- "మాతా నాగకులస్య సాఽథ సురసానామ్నీ సురైః ప్రేరితా
 త్వామాస్యాంతరయే ! నిధాయ సుభగం శ్రీరామదూతం మనాక్ |
 విశ్రాంతం విసృజామి హే త్యుపగతే"త్యుక్త్వా ముదా పావనేః
 యన్మందస్మితమాస తే రఘుపతే ! తన్మే విధత్తాం ముదం || 5.7 || 118
- అయం వక్తా న స్యాన్ నిజరచితకార్యస్య నియతం
 తతస్తత్ స్వార్చాయాం విహితవడువూర్గేహవసతిః |
 శృణోమి శ్రీవాచా జనకతనయాయా అహామిమాం
 విధాయాంకే హేతి స్వయమరచయో మందహాసితం ? || 5.8 || 119
- "స్వామిన్నేష పరాక్రమం నిజమనాధృప్యం పరైర్వర్ణితం
 నైవ స్వీయగిరా వదేద్విన్యయాన్ సోత్కర్షవాదే జడః |
 సాఽహం వచ్చి తదార్యపుత్ర ! భగవ"న్నిత్యాత్మకాంతాగిరా
 యత్తే రాఘవ ! మందమాస హాసితం తన్మంజులం పాతు మాం || 5.9 || 120
- తథా వాసం కృత్వా సుభగవడువూర్గదేశసదనే
 హనూమత్యగ్రస్థే జనకతనయామంజువచసా |
 హనూమత్యార్యాణాం గతిమయి ! నిశమ్యాతిమహతాం
 ముఖే మందం హాసం కలయసి రఘూత్తంస ! కిమిదం ? || 5.10 || 121

“కిం దృష్టం గదితుం భవత్యతితరాం ఉత్కంఠితా వర్తతే?”

“నో దృష్టం, శ్రుతమాప్తో నిజమనస్తర్కణ చావేక్షితం” |

ఇత్కుక్తిప్రతివాగ్విహారభవయా శ్రీజానకీసద్గిరా

జాతం తే ముఖపంకజే విజయతే మందస్మితం మంజులం || 5.11 ||

122

“నాయం జానకి ! కేవలం కపిరహో త్వత్సంపదర్థం దివః

భూమౌ నామ కృతావతారవిభవః శ్రీవిష్ణురేవ స్వయం” |

ఇత్యేవం సరమా సఖీ మమ తదా సాఽఽహేతి సీతాగిరా

రామ ! త్వద్వదనే యదేతదభవద్ మందస్మితం పాతు మాం || 5.12 ||

123

“మైనాకేన గిరీశ్వరేణ మహితస్సోఽయం హనూమాన్ కపిః

మధ్యేమార్గమనంతవిక్రమనిధిర్యాతో గిరా మైథిలి ! |

ఆగత్యాత్ర తవాననే ముదమథా”దిత్యాహ సా మే సఖీ

స్వామిన్నిత్యవనీసుతాముఖగిరా మందస్మితం భాతి తే || 5.13 ||

124

“ఆగచ్ఛన్ పథి వేగతస్సురసయా రుద్ధో మహావక్త్రయా

పూస్వస్సన్ నితరాం ప్రవిశ్య వదనం తస్యా బహిర్నిర్గతః |

తేనాతీవ ముదా ప్రశస్య విజయీ స్యా ఇత్యయం ప్రేషితః

సీతే !” హేతి గిరా విదేహాన్యపతేః పుత్ర్యా తవేదం స్మితం || 5.14 ||

125

“పారావారపయోవిహారనిరతా ఘోరాకృతిస్సింహికా

సర్వావధ్యతనుస్సమస్తజనతాభీతేస్సదా వర్ధనీ |

యా సాఽనేన హతా విచిత్రమితి యచ్ఛంసంతి సిద్ధాస్సమే

దేవీత్యాహ సఖీ”త్యుదారవచసా మందస్మితం తే బభౌ || 5.15 ||

126

“లంకైవామితవిక్రమా హనుమతా సాఽనేన ఘోరాకృతిః

తత్సంతాడనరోషితేన తదపి స్త్రీ చేతి లఘ్వాహతా |

భూమౌ సంపతితా జితాఽస్మి విశ తత్ సర్వం జయేత్యబ్రవీత్”

ఇత్యేవం సరమాఽగదీదితి భువః పుత్ర్యాః గిరా కిం స్మితం ? || 5.16 ||

127

- "రాత్రావేష సమస్తమేవ నగరం సమ్యక్ విచిత్యాగతః
 ప్రాతర్నైథిలి ! తావకం వనమిదం తత్రాఽపి తం రావణం |
 దృష్ట్వా తర్జనతత్పరం తదను తే వృత్తం రఘూణాం జగౌ"
 ఇత్యేవం సరమాఽబ్రవీదితి గిరా పుత్ర్యా భువోఽభూత్ స్మితం || 5.17 || 128
- "రాజాఽభూద్రథవాజికుంజరయుగిత్యారభ్య కర్ణామృతం
 శ్రీమానేష వవర్ష మారుతసుతో యుష్మచ్ఛ్చరిత్రం శుభం" |
 ఇత్థం శ్రీజనకాత్మజాసముదితం శ్రుత్వా వచస్తే ముఖే
 యన్మందస్మితముత్థితం సుమధురం తత్ పాతు మాం పాపతః || 5.18 || 129
- "సోఽయం శాఖావలంబీ తవ ఖలు చరితం భక్తిమాన్ రంజయన్ మాం
 సంక్షిప్తం క్షిప్తదోషం శ్రుతియుగసుఖదం పావనం పావమానిః |
 సానందం ప్రాహ మంద్రం స్మృతమపి జనయత్యంతరానందబృందం"
 సీతావాచేతి జాతో జయతి తవ ముఖే మందహాసో మనోజ్ఞః || 5.19 || 130
- "శ్రుత్వాప్యేవమతేవ భక్తిసహితం దృష్ట్వాఽపి బద్ధాంజలిం
 శంకా మే స దశాస్య ఏవ కపితాం ఏవం వహన్నాగతః |
 ఇత్యాసీదథ తాం వ్యపోహ్యా వచనైః ముద్రామిమాం సందదౌ"
 ఇత్యేవం జనకాత్మజావచనతో మందస్మితం తే బభౌ || 5.20 || 131
- "ముద్రాం దత్వా త్వదీయాం మమ ఖలు వదనే ముద్రితం హంత ! హాసం
 సద్యోజాతం వితేనే నయనయుగగతం శోకబాష్పం చ చిత్తం |
 తాదృక్షానందబాష్పం మమ దయిత ! తదే"త్యబ్రవీత్ జానకీ యత్
 తస్మాజ్జాతం స్మితం తే జయతి రఘుపతే ! మందమేతన్మనోజ్ఞం || 5.21 || 132
- "పృష్టస్సోఽయం హనూమాన్ కథయ రఘుపతేరంగసౌందర్యలక్ష్మీం
 సౌమిత్రేరప్యుదారేత్యకథయదుదితం మోదబాష్పం వికీర్య |
 భూమిం శుద్ధాం వితన్వన్నపి మమ జననీం తాపహీనా"మితీమాం
 వాణీం శ్రుత్వా ప్రియాయాస్తవ ముఖకమలే మందహాసస్సమింధే || 5.22 || 133

- "రామః పద్మసమానలోచనయుగః గండద్వయాదర్శవాన్
 నాసా నిర్జితచంపకోఽతిమధురం బింబాధరం సంవహాన్ |
 ఏతామంగులిముద్రికాం మమ కరే కృత్వాఽవదత్స్వక్షరం
 వైదేహీ"తి గిరా ప్రియాముఖజయా మందస్మితం తేఽభవత్ || 5.23 || 134
- "ఐష్యత్యత్ర కథం స మే ప్రియతమో?" "మత్స్పృష్టతః" "తే పరే?"
 "మత్తస్థే మహితాస్సమేఽపి యదహం తత్రావరః ప్రేషితః" |
 ఇత్యేవం మమ చాస్య చాప్యభవతాం ఉక్తి ప్రభో! రామ! భో!,
 ఇత్యుక్త్యా జనకాత్మజాముఖజయా జాతం తవేదం స్మితం || 5.24 || 135
- "త్వాం నేష్యామి తదంతికం జనకజే! పృష్టం సమారుహ్యాతాం"
 "మైవం సర్వనిశాచరాన్ నిజశరైః హత్వా నయేదేష మాం" |
 ఇత్యుక్తేః మమ సారవిత్ పులకితో జాతో హనూమానితి
 శ్రీసీతావచనేన జాతమయి! తే మందస్మితం శోభతే || 5.25 || 136
- "దూతః కోపి కపిర్మహాన్ రఘుపతేరాగత్య సీతాముదం
 రక్షస్సంఘవధం విధాస్యతి తథా వహ్నిం చ లంకాపురే" |
 ఇత్యేవం త్రిజటా యదాహ భగవన్! స్వప్నం విలోక్యాద్భృతం
 జాతం తచ్చ తథే"తి దారవచనాత్ జాతం ను మందస్మితం || 5.26 || 137
- "సర్వా ఉగ్రవచో విహాయ శరణం యాచద్వమేతాం సతీం
 సీతామిత్యుదితేన మాం పరవశాం చక్రే తదా మత్సఖీ |
 మాన్యా శ్రీత్రిజటే"తి దారవచసా మందస్మితం యత్ప్రభో!
 సంజాతం వదనే తదేతదనఘం సర్వాం దదాతు శ్రియం || 5.27 || 138
- "తేనైవాహమహో! తతో హనుమతస్తాసాం వధం కాంక్షతః
 తాస్సర్వా అభిరక్షితా క ఇవ నో నైవాపరాధా జనః? |
 స్వామిన్! సాహమపి ప్రభో! నను తథా శ్రీలక్ష్మణస్యాంతికే
 నాథే"త్యేవమవేత్య దారహృదయం సాకూతమందస్మితం || 5.28 || 139

- "ప్రాజ్ఞోఽయం హనుమాన్ మయా హ్యాభిహితం శ్రుత్వా విహాయాత్మనః
 సద్యః కోపమవారణీయమభవత్ కామం ప్రసన్నాశయః |
 ఏవం యే ద్విషదంతికేఽపి సుహృదస్తే మాననీయా" ఇతి
 శ్రీసీతావచనేన తే సముదితం మందస్మితం పాతు మాం || 5.29 || 140
- "అల్పీయానసి వోఢుమిచ్ఛసి చ మాం తత్తే కపిత్వం స్ఫుటం"
 "మా మా పశ్య తదద్య రామదయితే ! మత్కం మహత్త్వం పురః" |
 ఇత్యుక్త్వా గిరిసన్నిభోఽయమభవత్ శ్రీమాన్ హనూమానితి
 శ్రీసీతావచనేన మందమిహ తే జాతం స్మితం శోభతే || 5.30 || 141
- "మందో హాసస్తవ చ హనుమాన్ ద్వా సమావేవ సత్యం
 మందోఽమందో భవతి తనుతో మాననీయో హనూమాన్" |
 ఏవం వాచా జనకతనయాజాతయా జాయమానః
 మందో హాసస్తవ రఘుపతే ! మామమందం విధత్తాం || 5.31 || 142
- మందో హాసః మనుకులపతేరంజనాయాః కుమారః
 యేన శ్రీమాన్ భవతి హనుమాన్ దర్శనీయో జనానాం |
 ధత్తే లీలాః పవనసవిధే తేన సంస్పృష్టగాత్రః
 భూయో యోఽయం జనకతనయాఽఽనందసందోహదాయీ || 5.32 || 143
- ఇత్థం రామో వహతి వదనే వాతజాతం వరేణ్యం
 రామో రామో విభురితి ముఖే వాతజాతశ్చ రామం |
 అన్యోన్యం తావితికృతమతీ ప్రీతిమంతౌ మహాంతౌ
 అంతస్సక్తావనుపమతమౌ సంపదం సందిశేతాం || 5.33 || 144
- మందో హాసో మనుకులపతే ! మారుతస్యాత్మజాతః
 మానాతీతస్వరసలలితః మాననీయో మహద్భిః |
 మందం కుర్వన్ సపది రజనీచారిణం నీలయోగాత్
 మహ్యం భద్రం దిశతు సతతం మంగలానాం నిదానం || 5.34 || 145

మందో హాసస్తవ రఘుపతే ! కోఽపి శుక్లః పటోఽయం
 శోణోపాంతైర్జయతి మధురః సేవితోఽయం ప్రసూతే |
 శ్లాఘ్యం దిక్షు ప్రస్ఫుతమభితః శోభనం భాసమానం
 చిత్రం వస్తం యశ ఇతి మహాత్ సంపదం తచ్చ సూతే || 5.35 || 146

“సుమిత్రాపుత్రః కిం సుహృదతితరాం భ్రాతరి రతః
 విధత్తే శుశ్రూషాం మమ చ యతతే మార్గణవిధౌ?” |
 ఇతి స్వామిన్ ! పృష్టః పవనతనయోఽభూదితి గిరా
 ప్రియాయాస్తే మందస్మితమవతు జాతం రఘుపతే ! || 5.36 || 147

స్పందో యస్య ప్రదిశతి ముదం మైథిలీమానసాంతే
 సమ్మోహం తం సరసమధురో మేదురో భావవర్జైః |
 కుందోదంతం పరిభవపదం యో విధత్తే నితాంతం
 మందో హాసో జయతి సుతరాం మైథిలీవల్లభస్య || 5.37 || 148

“సాకేతాత్ కిం మమ స భరతో దేవరస్సత్త్వమూర్తిః
 సేనాం పీనాం గజహాయముఖైః ప్రేషయిష్యత్యనంతాం?” |
 ఏవం పృష్టః పవనతనయోఽభూన్మయేత్యత్ర వాచా
 ప్రేయస్యాస్తే సముదితమిదం పాతు మందస్మితం మాం || 5.38 || 149

నందిగ్రామే రతిముపగతః భ్రాతృశత్రుఘ్నహృద్యః
 శుద్ధశ్శుద్ధం ద్విజకులమలం పాలయన్నంతరంగం |
 కైకేయ్యంతస్స్మృతిముపగతో హానుతాపం వితన్వన్
 మందో హాసో జయతి భరతో మైథిలీవల్లభస్య || 5.39 || 150

“మయా దత్తం చూడామణిమయమభిజ్ఞానమకరోత్
 స్వవస్త్రాంతే బద్ధం పరమథ చ కర్ణే వినిహితం” |
 ఇతి శ్రీసీతాయాః సరసమతిచిత్రం చ వచనం
 స్వకర్ణే తే కర్తుః జయతి మధురం మందహాసితం || 5.40 || 151

- "నేత్రే చూడామణిమపి తథా కర్ణయోః కాకవార్తాం
 మౌలా కృత్వాంజలిమపి నతః ప్రస్థితః పావమానిః |
 భంక్త్వా వృక్షాన్ వనమపి తథా చైత్యసౌధం జగర్జే" -
 త్యేవం సీతావచనజనితో రాజతే రామహాసః || 5.41 || 152
- చంద్రస్తే వదనం ధృతం హి యదిదం శ్రీనీలకంఠేన యత్
 తామ్రం తత్ సతతం విభాత్యధరతస్తస్యోదయస్సర్వదా |
 తస్మిన్ కాచన చంద్రికా విజయతే మందస్మితాఖ్యా సతీ
 యా మే సంసృతితామసీమపి పరాం శుద్ధాం విధత్తే నవాం || 5.42 || 153
- "స్వామిన్ ! వాతశిశోః కథం హి భగవన్ ! శ్రీర్దక్షిణస్యోదితా
 త్వన్మందస్మితచంద్రికా చ సుభగా తత్రోదితా శోభతే |
 అస్మిన్ శ్రీవడువూర్వనే సుభవనే క్రీడాపరాయాస్త్వయా
 కోఽప్యానందపయోనిధిర్మనసి మే సంవర్ధతే సాంప్రతం" || 5.43 || 154
- "సీతే ! తే కపినా హతా హి బహవో రాత్రించరా దుర్జయాః
 హంతాక్షోఽపి హతస్తదేష తపసా సత్యం త్వయా నిర్మితః |
 ఇత్యాగత్య మమాంతికే సమవదన్ రక్షస్త్రియస్తాస్సమాః"
 ఇత్యాకర్ణ్య విదేహజాగిరమభూద్ మందస్మితం రామ ! తే || 5.44 || 155
- "నీతస్త్వింద్రజితా దశాస్యసమితిం బద్ధ్యా తదీయేఽనలః
 వాలే హా ! నిహితశ్చ రాక్షసగణైస్తేనాపి రక్షోగృహే |
 చిత్రం జానకి ! జానకీతి వచసా కావ్యంతి రక్షస్త్రియః"
 ఇత్థం దారగిరా ముఖే తవ బభౌ మందస్మితం రాఘవ ! || 5.45 || 156
- "సీతాం పాతుం నిశిచరపురే తద్విరుద్ధాంశ్చ దగ్ధం
 కల్యాణో వో మమ పితృసఖః క్షప్తసిద్ధిః కిలాసీత్" |
 ఇత్యంతశ్శృపవనతనయశ్రీగిరా మందహాసః
 శ్రీమన్ ! జాతో మనుకులమణే ! మానసం మే ధినోతి || 5.46 || 157

దగ్ధా సా మిథిలా పురా ఖలు తదా దగ్ధం న మే కించనే -
 త్యాహా శ్రీజనకస్తథైవ భగవాన్ శ్రీయాజ్ఞవల్క్యోఽవదత్ |
 ఏవం త్వయ్యపి సాదరేషు భవితేత్యేవం హానూమద్గిరా
 జాతం తే రఘునాథ ! మందహసితం మంజుప్రభం భాసతే || 5.47 || 158

"ప్రాసాదానాం భువి నిపతతాం అగ్నినా ఘోరలీలే -
 నారామాంతే ఝటితి పతతాం వృక్షశాఖాగణానాం |
 ఆరాత్ ఖస్థద్విజకులగతా యాఽవిరాసీదవస్థా
 సా మేఽద్యాపి స్మృతిముపగతా చేతసస్సౌతి కంపం" || 5.48 || 159

"సర్వత్రైవం సకలభయదే సంభ్రమే జాగరూకే
 చిత్రం మత్కం పదమపి మనాగగ్నినా నాభిభూతం" |
 ఇత్థం దేవ్యా భయపిశునయా చిత్రవత్సా గిరా తే
 జాతం మందస్మితమవతు మాం ఆననే రామభద్ర ! || 5.49 || 160

"సోఽయం మారుతనందనో దశముఖే సింహాసనస్థే పురః
 వాలేనైవ కృతాసనస్తదుపరి ప్రాప్తస్థితిస్సంబభౌ" |
 ఇత్యేవం సరమా సఖీ సమవదత్ సే"తి స్వజాయాగిరా
 యన్మందస్మితమాననే రఘుపతే తత్తే తరాం ద్యోతతే || 5.50 || 161

"రాజ్ఞో నః పురతః కిమేవమితి తైః సంతర్జితో వాలధిం
 విస్తీర్యాథ దశాననాసనమసౌ తం చాచకర్షాద్భుతం" |
 ఇత్యేవం సరమా హసంత్యతితరామాహే"తి సీతాగిరా
 సంజాతం తవ రామ ! మందహసితం రక్షత్వవజ్ఞావిషాత్ || 5.51 || 162

"మా మైవం రజనీచరాధిపమిమం కుర్యాః స్థితాస్తే వయం
 వాచైవం కిల మంత్రిణాం అథ చ తాన్ ఆకృష్టవాన్ వాలతః |
 ఇత్యేవం సరమాఽద్భుతైకవివశా ప్రాహే"తి సీతాగిరా
 యన్మందస్మితమాననే తవ బభౌ రామాస్తు తన్నే శ్రియై || 5.52 || 163

"తాన్ సర్వానపి రాక్షసాన్ అపి సభాస్తంభాన్ సమాంశ్చేతరాన్
పౌలస్త్యం చ బబంధ హంత ! నిబిడం వాలేన వాతాత్మజః |

ఇత్యేవం సరమా మమాహ వివశా సాస్త్రా సహసా సఖీ

సే"తి శ్రీదయితాగిరా విజయతే మందస్మితం తే ముఖే || 5.53 ||

164

"ఏతత్తత్ర పునశ్చ కించన మహాశ్చర్యం యదాసీత్తదా

వాలే వేష్టితుమంబరాణి నిఖిలాన్యాసన్ న చాలం పునః |

ఆనీయాథ బబంధుర్ధమథ నైవాసీద్దశాప్యేకికా

వారేవం సరమాభవే"తి దయితావాచా కరోషి స్మితం || 5.54 ||

165

"శ్వః కిం కుర్యురమీ దిగంబరదశైవాసీదహో ! రక్షసాం

లజ్జామ్లాననిజాననా న బహిరత్త్రైతే చరేయుర్ద్దివా |

తస్మాదేవ నిశాచరా" ఇతి సఖీవాచాఽథ వాచా చ తే

జానక్యా వదనే యదాస హసితం మందం తదేతత్ స్ఫుటం || 5.55 ||

166

"ఏతచ్ఛాపి న యత్ర నామ న నిశా సంరాజతేఽస్మిన్ పురే

వాలాగ్నేర్హ్వలనేన హంత ! సతతం దృశ్యం దివైవాభవత్" |

ఇత్యేవం సరమాగిరా మమ మతిర్మగ్నా ముదాం సాగరే"

సీతాయా ఇతి తే ముఖే కిల గిరా మందస్మితం వర్ధతే || 5.56 ||

167

"సీతా త్వం పృథివీభవా గగనవత్ సూక్ష్మం చ మధ్యం పరం

దేహీనైవ సమేన గంధవహతాం ధత్సే రసానాం నిధిః |

ఏవం వాలపలుతాశనేన వినతా సాఽసీతి మత్కా సఖీ

ప్రోవాచే"తి విదేహజాఘనగిరా మందస్మితం పాతు మాం || 5.57 ||

168

"హాస్యం సీతే ! శృణు పరమిదం రాక్షసా బాలకాన్ స్వాన్

చేష్టాసక్తాన్ నిజవశగతాన్ కర్తుమేతం వదంతి" |

అబ్రూతైవం మమ కిల సఖీ సేతి సీతాగిరా తే

వక్త్రే మందస్మితమిదమభూద్ రామ ! రామాభిరామం || 5.58 ||

169

- “వాలానలో వా పతిభక్తియుక్త -
 బాలానలో వా దహతి స్మ లంకాం |
 కాలానలోఽయం హి పలాశనాథ !
 కోలాహలో వేతి నిశాచరాణాం” || 5.59 || 170
- “వర్ణావలిర్వాచి సముద్గతేయం
 కర్ణావలిం పైతి దశాననస్య |
 సంవర్ణయంతీతి సఖీ”తి సీతా -
 సౌవర్ణతః కిం హాససీతి మందం || 5.60 || 171
- “సదాగతితనూభవః మమ ముదాగతేరుత్తమం
 నిదానమభవత్తదా తవ పదాబ్జసక్తాశయః |
 విదారితనిశాచరో నయవిదామసావగ్రణీః
 దదాహ నగరీం చ తాం ఇహ సదా సదాశంసితః” || 5.61 || 172
- ఇతి ప్రియాయాః ప్రతిభాన్వితాయా
 అతిప్రియాభిః శ్రుతిమంజులాభిః |
 రతిం ప్రపన్నస్య సతి స్వవక్త్రే
 స్మీతం తదేతత్ ప్రతిభాతి గీర్భిః || 5.62 || 173
- అపాంగతస్సాదరమాంజనేయం
 సంపశ్యతో వల్లువచః ప్రియాయాః |
 తత్ శృణ్వతః సోదరసన్నతస్య
 మందస్మీతం భాతి రఘూత్తమస్య || 5.63 || 174

|| ఇతి సుందరస్పందః సమాప్తః ||

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ యుద్ధస్పందః ॥

కవితాజితకల్లోలికన్యకాకాంతవక్షసే ।

కరుణాదిగుణాధ్యాయ కమలానిధయే నమః ॥

“దృష్ట్వా తోయనిధిం భయానకమహావీచీచయైస్తాదృశం

గంభీరం విపులం ఘటీసుతమునేరాహ్వానమస్యాథ చ ।

పానం తేన సముద్రశోషణమథో పద్భ్యాం చ యాత్రా స్థలే”

చేత్తం త్వద్భటవాక్యతో యదభవత్ తద్వా కిమేతత్ స్మితం ? ॥ 6.1 ॥

175

“నిద్రాయాతం కుమారౌ సుఖమిహ నిశి వాం రక్షణే జాగరామే -”

త్యేవం శ్రీశూరవాదాన్ ప్రహరణసహితాన్ వానరాన్ మధ్యరాత్రే ।

నిద్రాక్రాంతానవంస్త్యం ధృతకవచధనుర్లక్ష్మణేనానుయాతః

వేలాయాం చారివప్రస్మితమిదమతనోర్ధ్యేయమేతత్సదా నః ॥ 6.2 ॥

176

ఆయాతే దశకంధరస్య సహజే రక్షాప్రతీక్షే స్థితే

“త్యక్త్వా భ్రాతరమాగతో విపది యస్తస్మిన్ కథం విశ్వసేః?” ।

ఇత్యేవం త్రిదశోదితత్వగుణతః ప్రత్యూహవాక్యం రవేః

సూనోర్హంత ! నిశమ్య తే యదభవత్ తద్వా కిమేతత్ స్మితం ? ॥ 6.3 ॥

177

సాధూ రావణసోదరో రఘుపతే ! తస్మాత్ స పాలోఽహి నః

చేత్తం వాదిని మారుతస్య ఖమణేర్విద్యాజనిమ్యాం సుతే ।

ఈదృగ్గుప్తనిదానతో నయపథే సాధ్యం కథం సాధయేత్

నిర్దుష్టం కపిరిత్యభూతవ తదా వక్తే కిమేతత్ స్మితం ? ॥ 6.4 ॥

178

త్యాజ్యః పక్షోః హి శత్రోర్దశముఖసహజః సోఽయమిత్సుక్తియుక్తః
 సుగ్రీవః సూరసూనుః సకలమపి గృహే రాక్షసానాం సమూహం |
 కుర్వన్నస్తీతి వాయోః సుతవదనభవాం భారతీం శ్లేషసౌమ్యాం
 శ్రుత్వా యత్తే ముఖాబ్జే స్మితమభవదహో ! మందమేతత్తదేవ || 6.5 || 179

అభిం తర్తుముపాయమేకముచితం బ్రూయా మమేతి త్వయా
 పృష్టో రాక్షసరాజతామధిగతో దత్తాభయోఽయం ప్రభో ! |
 గచ్ఛేత్స్త్వం శరణం సముద్రమితి యత్త్వామాహ వాక్యం తదా
 ముగ్ధత్వం చ విచింత్య తస్య యదభూత్ తద్వా కిమేతత్ స్మితం ? || 6.6 || 180

గంగామంగలసూత్రమేవ భవతశ్చక్షుష్పథే న్యస్య తద్
 వార్ధిస్త్యాం శరణం జగామ భగవన్ ! కోఽత్ర ప్రపన్నోఽంతతః ? |
 దండోఽస్మా ఇతి కల్పితోఽస్య రిపుషు ప్రాప్తాస్పదోఽభూత్తదా
 లీలాం చింతయతస్తవేతి భగవన్ ! వక్తే కిమేతత్ స్మితం ? || 6.7 || 181

త్వక్త్వాహారమభూత్తు దర్భశయనే ఘనత్రయం రాఘవః
 క్షప్తసేతురసౌ న యావతి భవేత్ తావన్న భుంక్తే ప్రభుః |
 తస్మాచ్ఛ త్వరయాస్తు సేతురచనేత్యేవం మృదాం ధూననం
 కాయాత్ కాష్ఠబిడాలకస్య భగవన్ దృష్ట్వా కిమేతత్ స్మితం ? || 6.8 || 182

సర్వాస్త్రశ్లథనం, హిరణ్మయవపుః, తాదృక్షనాసా తథా
 భూషాః పన్నగకల్పితాః శ్రుతిమయో నాదశ్చ పక్షోత్థితః |
 స్వీయాజ్ఞాంఘ్రికిణాంకితం కరయుగం దృష్ట్వాపి సర్వం తదా
 పృచ్ఛన్ కస్త్యమితి ద్విజేశ్వరమధాః యత్తత్ కిమేతత్ స్మితం ? || 6.9 || 183

హస్తాన్ వింశతిముద్ధరన్ భయమపి ప్రాణే దధత్ సర్వతః
 ఖర్వాటో దశమస్తకేష్వపి తథా హిత్వా చ శస్త్రాణ్యపి |
 పౌలస్త్యస్స పదా చచార చ విభో ! దృష్ట్వా తదీయాం దశాం
 తృప్తం దేవగణం సమీక్ష్య భవతా క్షప్తం కిమేతత్ స్మితం ? || 6.10 || 184

పౌలస్త్యం నను మధ్యమం కపిగణో దృష్ట్వా ద్రుతస్తాదృశం
 యంత్రం తన్నహి రాక్షసస్త్వీతి వదత్పాతుర్భృతిం తాదృశీం |
 పూర్వం తాం కిల కాననేఽస్య చ దశాం సంగే కబంధస్య చ
 స్మృత్వా కిం రఘుపుంగవోదితమభూదేతత్ స్మితం నః ప్రభో ! || 6.11 || 185

వింధ్యోఽయం కిము సంచరన్నితి తదా చింతాన్వితో భాస్కరః
 శ్రీమన్ ! నైజసుతం చ మస్తకశయం తం కుంభకర్ణస్య తు |
 తత్పాణావధ కర్ణయోర్యుగలమప్యాలోక్య కర్ణధ్వనిం
 చక్రే ద్వాపరమేయివాన్ కిమకరోః శ్రుత్వా తమేతత్ స్మితం || 6.12 || 186

"సుగ్రీవస్తనయం పితుః సముచితం తం కుంభకర్ణం తదా
 తేనే విశ్రవసం స్వసుః సముచితం నాసావిహీనం తథా" |
 ఇత్యేవం పవనాత్మజే కథయతి శ్రీరామభద్ర ! ప్రభో !
 సౌమిత్రిం తవ పశ్యతః సముదితం మందస్మితం పాతు మాం || 6.13 || 187

"రాజా కుప్యతి" "కిం నిదానమధునా కోపస్య తస్యేశితుః?"
 "మద్వాక్యం కిమితి త్వయా తవ భట్టః సర్వం తథానుష్ఠితం |
 రక్షోవీరశరీరమజ్జనమిదం వార్థౌ"రిపోః కింకరా -
 లాపాన్ వానరవర్ణితానితి విభో ! శ్రుత్వా కిమేతత్ స్మితం ? || 6.14 || 188

"మాయేవాస్తి విదేహరాజతనయా దేవస్య సా నిర్మితా
 వక్ష్యంతీతి మునీశ్వరా మయసుతాసూనోశ్చ మాయాకృతా |
 సీతేయం నిహతాఽద్య దేవవిజయస్తత్ సూచ్యతే మా శుచః
 త్వం దేవే"తి విభీషణస్య వచనం స్మృత్వా కిమేతత్ స్మితం ? || 6.15 || 189

ఇంద్రాస్త్రేణ హతో బభూవ సమరే చేంద్రస్య జేతాఽశరః
 త్వింద్రోఽయం కిల రాఘవో నను మతే రామానుజస్యేతి తత్ |
 సాక్షాదిత్యథ జైమినీయవచనం వృత్తాంతతస్మాచయ -
 ద్వాల్మీకేః కిల పాటవేన భగవన్ ! వక్త్రే తవేదం స్మితం || 6.16 || 190

- దృష్టేత్యాహ వచః తదేవ వదనం దేవశ్రియోఽన్వేషణే
 కుంభీసూనుపథోత్థరస్యమధుపాసత్తేః ఫలం తాదృశం |
 నష్టేత్యాహ వచస్తదేవ వదనం మాయాశ్రయోక్తిశ్చుతేః
 ఏవం చేశ్వరవైభవే హి విబుధా ఇత్యస్తి కిం వా స్మీతం ? || 6.17 || 191
- "ఊర్గేషా మయి వా షడర్ధనయనే చేత్సుక్తితోఽయం జనః
 సామ్యం వాం మనుతాం తతః కిమితి తద్వాక్యం చ రామాయణే" |
 "మైవం మూఢసుయోధనోఽపి పఠితా హ్యత్మానమేనం శరం"
 కైలాసస్థితదంపతీవచ ఇదం స్మృత్వా కిమేతత్ స్మీతం ? || 6.18 || 192
- సీతాన్వేషణశోకదావదహనే దేవా న చక్రుర్దయాం
 పక్షీంద్రస్తు జటాయురేవ జనకో జ్ఞానీ సమం మే తదా |
 ఏతర్వ్యేష రథం దదాతి మఘవా దృష్ట్వా జయం మే స్వయం
 జేతారం భజతే హి లోక ఇతి వా స్మృత్వా కిమేతత్ స్మీతం ? || 6.19 || 193
- "యుద్ధే వింశతివీక్షణైస్తవ ముఖం సంవీక్ష్య రక్షఃపతిః
 ధిజ్ మాం శ్రీజనకాత్మజాముఖమితోఽయుక్తం వియుక్తం వ్యధాం |
 తన్మత్కాన్యపి విక్రమేణ హరతు స్వాంఘ్రౌ విధత్తాం చ మాం
 ఇత్యంత్యస్మృతిరాప్య చైద్యన్యపతాం ఆపాత్మనో వాంఛితం || 6.20 || 194
- మందాకినీమస్తకలాలితస్య
 మందోదరీనాయకమస్తభేత్తుః |
 మందస్మీతం మానవవంశనేతు -
 ర్మందేతరం మంగలమాతనోతు || 6.21 || 195
- పుత్రో విశ్రవసోఽపి మద్విరహితాం త్వామేవ దేవ్యైహత
 పుత్రీ విశ్రవసోఽపి హంత రహితం మాం సా త్వయా జానకి ! |
 ఆర్షం రాక్షసయోనిసంగతమిదం నష్టం కులం పశ్యతోః
 ఆలంబోఽత్ర విభీషణ"స్త్వీతి ముదా మందం స్మీతం జృంభతే || 6.22 || 196

సజ్ఞా కిం కిమయం విలంబ ఇతి వా పృచ్ఛా న కాచిత్ కృతా
 సా క్లాంతిః విరహోత్థశోకవచనం తచ్ఛాస్తమేతం కథం? |
 ఇత్థం మారుతనందనే బహువిధాం చింతాం దధానే తదా
 మాయావిన్ ! రఘునాథ ! వక్త్రకమలే యత్తే స్మితం కింన్విదం? || 6.23 || 197

శ్రుత్వా మత్పరుషం చింతాం కురు మమేత్యాహ స్వయం జానకీ
 సౌమిత్రే ! హ్యకరోస్తధైవ సహసా నావారయత్ కోఽపి మాం |
 భీత్యా కిం జడతేతి పుష్పకకథాకాలే కపిః కశ్చిదాః !
 లంకాదాహకథేతి మందమవదత్ తస్మై కిమేతత్ స్మితం? || 6.24 || 198

విష్ణో ! లోకముపేహి రావణశరో నిర్మూలమున్మూలితః
 చేత్థం దేవగణే స్వకార్యముదితే నాట్యం పరం తన్వతి |
 తాతోఽయం తవ రాఘవేతి భవతో దత్తోఽపదాం పార్శ్వగే
 శంభౌ నామ్ని రతే ప్రసాదపిశునం మందస్మితం శోభతే || 6.25 || 199

"భార్యాప్రీతిపరో యథాహమభజం కష్టం తథా త్వం సుతః
 భూమౌ మే సమతా గుణైరితి జనాః సర్వే వదంతి స్వయం |
 కృత్వాహం సమతాం భజేయ తవ హే ! వహ్నౌ ప్రవిష్టాం శరాం
 కైకేయా"మితివాదినం దశరథం దృష్ట్వా కిమేతత్ స్మితం? || 6.26 || 200

"సర్వే కిం కపయో లసంతి? గణనా సంయక్ కృతా కిం త్వయా?"
 "దేవైకం తు వినా సమే, యమపురే స్వర్గేఽపి నాస్త్యేవ సః |
 కిష్కింధానగరే చ" "కుత్ర స గతో?" "దృష్టోఽద్య యంత్రోదరే
 క్షిప్తేఽభా"వితీ సంభ్రమేణ భవతో మందస్మితం కిం ముఖే? || 6.27 || 201

కిష్కింధారమణీర్విధాయ రమణీ సీతా విమానే తదా
 మోదం ప్రాప తధైవ తత్ర మహితాః తాశ్చాపి సర్వాః స్త్రీయః |
 పుచ్చం నాస్తి కథం ను సుందరవపుః సీతేతి వాచం వినా
 యత్ ప్రోచుర్భగవన్ ! తదేతదిహ తే బీజం స్మితస్య ప్రభో ! || 6.28 || 202

- "గంతవ్యం త్వరయా రుమే !" "యది న కిం" "వహ్నా పతిష్యత్యహో
 భ్రాతా శ్రీభరతః" "పతత్త్విహ యథా సా త్వం తథా జీవతు" |
 "నైవం తత్ర పతిష్యతి ప్రభురసౌ" ఇత్యేవ సీతారుమా -
 సంలాపేన మితం స్మితం రఘుపతే ! జాతం దరీదృశ్యతే || 6.29 || 203
- భారద్వాజగృహే సమర్చితమహాభోగ్యాన్నజగ్ధౌ తదా
 కందం ఖాదతి భాస్కరస్య తనయే హస్తాచ్యుతం తత్ ప్లుతం |
 తద్దృష్ట్వా స కపీశ్వరోఽపి భగవన్ ! తం చాను సర్వేఽథ తే
 తద్దృష్ట్వా వదనారవిందఘటితం మందస్మితం కింన్విదం || 6.30 || 204
- "సీతాయై భవతే నమో నమ ఇదం భ్రాత్రే చ రామ ! ప్రభో !
 యా తేనే మమ వాలవహ్నిమనఘా శీతం సుధాంశోరపి |
 యో రాజ్యం వ్యవధూయ తే పదరతః శ్రీపాదుకేవాబభౌ"
 ఇత్యాకర్ణ్య హనూమతో గిరమహో ! మందం విధత్సే స్మితం || 6.31 || 205
- "భరత ! భవతో భక్త్యా నిత్యం వ్రతైః పరిపూజనైః
 భవతి సుమనా దేవో విష్ణుః స నః కులదైవతం |
 విపది పతితాన్ లంకాయుద్ధే రరక్షతరాం సమాన్"
 ఇతి జనకజావాచా రామాభవన్న మితం స్మితం || 6.32 || 206
- "కౌసల్యా మయి సాదరా మమ శిరస్సన్మండనం నిర్మమే"
 "పుచ్చం కుత్ర గతం" "తదత్ర భవితా నైవాద్య నారీతనౌ" |
 "పుచ్చం మస్తగతం తవే"తి వచసా భర్తుర్ద్రియాఽవాఙ్ముఖీం
 దృష్ట్వా రామ ! రఘూత్తమాస వదనే యత్తే స్మితం తన్న్విదం || 6.33 || 207
- "కుబ్జే ! త్వం భవనే భవత్ర కలహో మాభూత్ పునస్తేఽధునా"
 "మైవం రాఘవవైభవం మమ దృశోః ప్రీత్యై కథం నో భవేత్ ? |
 ఆస్యే మే విషమస్తి తత్ర నిబిడం కంఠాకృతం కందుకం
 న్యస్యామి"తి వచో నిశమ్య భగవన్ ! ధత్సే స్మితం కింన్విదం ? || 6.34 || 208

నైయగ్రోధఘటేన జన్యకలితః పట్టాభిషేకో భవేత్
 ఏహి శ్రీగుహా ! హేతి లక్ష్మణవచః శ్రుత్వా గుహే ప్రేమతః |
 ఆరాదేత్య పురైవ రామ ! పయసా తస్యాభిషేకోఽభవత్
 క్షప్తస్తే కలితా జటేతి వదతి ప్రీత్యా కిమేతత్ స్మితం ? || 6.35 || 209

పుచ్చం శేషసమానమస్య చ తనుర్ధ్యాం వ్యాప్య భీమా స్థితా
 సోఽయం మర్కట ఏవ ఖే గిరిరదోహస్తే మహానైక్ష్వత |
 వవ్రాజాథ చ దక్షిణాం దిశమసౌ నమ్రోఽతిరమ్యోఽధునా
 సాకేతీయవచస్త్విదం కిల విభో ! సూతే స్మ మందస్మితం || 6.36 || 210

అగ్రే పాదుకయా దయాభ్యధికయా పార్శ్వేఽపి భూమీభువా
 వాయోరాత్మభువా పదాంబుజయుగీం సంగృహ్లాతా సాదరం |
 ఛత్రం చామరయోర్యుగం చ వహతా భ్రాతృత్రయేణావృతః
 సర్వత్రాఽపి సుహృద్గణైస్త్వమతనోః కిన్నేవమేవ స్మితం ? || 6.37 || 211

|| ఇతి యుద్ధస్పందః సమాప్తః ||

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ప్రకీర్ణస్పందః ॥

కవితాజితకల్లోలికన్యకాకాంతవక్షసే ।
కరుణాదిగుణాధ్యాయ కమలానిధయే నమః ॥

వడువూరితివర్ణ్యవైభవో
వసుధాయాం వరదేశ ఏధతే ।
వసుధాసుతయా రఘూత్తమో
వరదో యత్ర విరాజతే విభుః ॥ 7.1 ॥

212

విభవే భవనే వనేఽపి యో
విదధే విశ్వవిలోచనోత్సవం ।
విదధాతి తద్దైవ సాంప్రతం
విశతాం శ్రీవడువూర్నివేశనం ॥ 7.2 ॥

213

నిశి సంచరతీతి చంద్రమాః
విజితోఽనేన ముఖేన యుజ్యతే ।
నిశిసంచరతామరాతినా
విభునా నామ విదేహజాభుజా ॥ 7.3 ॥

214

కమలావత్సకులోదితాననం
కమలం తే జయతీతి నోచితం ।
కమలావత్సకులోదితాననే
కమలానాం అథ శిష్యతోచితా ॥ 7.4 ॥

215

నిజఫాలతలేన రాఘవః
నిజతిధ్యగ్రతిథౌ సముత్థితం ।

ద్విజరాజమయం జయన్ పున -

ద్విజరాజేన ధృతో మహే మహే || 7.5 ||

216

స్మితచంద్రికయా సముజ్జ్వలం

వదనం రాఘవ తే ను చంద్రమాః |

అథవా వికసస్మితేన తే

వదనం తత్ కమలం నవం నవం || 7.6 ||

217

అధరం తవ చారు శోభతే

సుధయా కిం ను వినిర్మితం విభో ! |

నయనం మమ యత్ పిబద్ ముదా

విగతం భాతి నిమేషతః పరం || 7.7 ||

218

అధరామృతపాయినాఽమునా

తవ నాసాబిలనిర్గతేన కిం |

మణినా క్రియతేఽత్ర నర్తనం

చలితేనాథ తవ స్మితేన వా || 7.8 ||

219

ఏకత్ర గండే తనయాం ధరణ్యాః

ఏకత్ర గండేఽనుజలక్షణం చ |

వహన్ ఖరారిః ప్రతిబింబభూతౌ

స్వపద్యభావం స్వయమేవ వక్తి || 7.9 ||

220

జహ్యమహం జీవితమప్యథ త్వాం

సలక్షణామిత్యుదితే ముఖాంతః |

లగ్నావభూతాం తదుభావితీమం

అధ్యక్షతో దర్శయసీతి మన్యే || 7.10 ||

221

ముహ్యంతి ఖాని నిఖిలాని ముఖం త్వదీయం

సంపశ్యతో నను జనస్య తతో ముఖం తత్ |

- అన్యత్ర తత్ పునరభూదుపచారతస్తత్
 పత్యుర్న నీతిరితివత్ చ విమర్శనీయం || 7.11 || 222
- ముపలః ఖమాలోక్య విలోక్య చంద్రం
 లంకావనే రాఘవధర్మపత్నీ |
 "ముఖం హి రామస్య స ఏష మేఘః
 స ఏవ మే యేన దశా మమేయం" || 7.12 || 223
- అపంకమేతద్వదనం త్వదీయం
 అథ త్వమీ పంకజమామనంతి |
 సపంకతామాత్మని తే వహంతః
 సకంపనాః కింతు భవంతి భూయః || 7.13 || 224
- పద్మం ముఖం యే తు వదంతి భూయః
 పరాఙ్ముఖా ఏవ బతార్థమార్గే |
 పదో హి మాం తద్వహతీతి పద్మం
 ముఖేన కో వా సదృశం విదధ్యాత్ || 7.14 || 225
- సౌందర్యసారసదనం వదనం త్వదీయం
 మందస్మితేన మధురం మనువంశనాథ ! |
 నందన్నతౌఘనయనం నలినం విధూయ
 విందజ్జయం విజయదం జయతీహ మహ్యం || 7.15 || 226
- ఈషదపి నేతి శబ్దః
 నైవ ముఖేఽస్మిన్ కదాఽపి సంభవతి |
 తస్మాదాననసంజ్ఞా
 సాస్మిన్ సార్థా ముఖే జయతి || 7.16 || 227
- కృష్ణాంబుదప్రీకరకాంతియుక్తః
 తృష్ణావహశ్యే జనకాత్మజాయాః |

- ఉష్టాంశువంశోదితశీతరశ్మేః
పుష్టాతు భూతిం ముఖశీతరశ్మిః || 7.17 || 228
- కాననం విశ సుతేతి వార్తయా
కాంచనం కిల యదాననం బభౌ |
కాననోదితవచోఽనుసారిణః
స్వాననం మమ తదస్తు భూతయే || 7.18 || 229
- నాసా త్వదీయా రఘునాథ ! సత్యం
శ్వాసాకృతిశ్రీశ్రుతిపేటికేయం |
శ్రుతిం తవేమాం చ తతః స్పృశంతీ
దృష్టిస్సుదీర్ఘా పృథులా విభాతి || 7.19 || 230
- నాసా త్వదీయా నయనాభిధేన
నీలాబ్జయుగ్మేన కృతా స్వమధ్యే |
శ్రీచంపకాభిఖ్యసుమాభిరామా
సంపశ్యతాం సౌతి సుఖం దృశోర్నః || 7.20 || 231
- ఆనందదం నయనయోర్నమతాం జనానాం
ఆభాం బిభర్తి నలినస్య నవస్య నిత్యం |
ఆలంబనం నవనవాద్భుతకాంతిభూమ్నః
ఆఖ్యాతమాననమిదం తవ తేన రామ ! || 7.21 || 232
- ఆశ్చర్యకాష్టాం నయనం నయన్నః
సౌందర్యమాధుర్యమనోజ్ఞతాభిః |
ఆభాతి సీతాసఖ ! యత్తవేదం
తేనాననం నామ బిభర్తి నామ || 7.22 || 233
- చంపకాతిరమణీయనాసికా -
కంపమానమణికాంతిరాజితం |

- బింబరమ్యమధురాధరాశ్రయం
చుంబతీవ వదనం మతిర్మమ || 7.23 || 234
- సామిసోమరమణీయఫాలకం
స్వచ్ఛదర్పణకపోలలాలితం |
ఆననం మమ విభాతు మానసే
రమ్యరామ ! వడువూర్నివాస తే || 7.24 || 235
- అంజనాసుతవిలోచనాదృతం
రంజనం జనకనందినీహృదః |
భంజనం భజదఘస్య మంజులం
స్వం జనం వదనమాతనోతు మాం || 7.25 || 236
- భ్రూవిశేషధనుషా సమన్వితం
బాణఘోణమతిరమ్యమాననం |
తావకం ను భగవన్ ! త్వమేవ వా
మామకే మనసి వర్తతాం సదా || 7.26 || 237
- చంపకేన కుసుమేన సమ్మితా
తావకీ రఘుకులేంద్ర ! నాసికా |
విద్రుమాధరశుభాసనస్థితా
కాపి మంగలమయీవ దేవతా || 7.27 || 238
- మారుతాత్మజనిషేవితా బహిః
మారుతేన పునరంతరాశ్రితా |
నాసికా తవ మనోహరా విభో !
సంతతిం దిశతు సంపదాం మమ || 7.28 || 239
- విద్రుమాధరవిశేషభూషణం
సుద్రుమం సురభువస్తవాననం |

- సర్వపుణ్యజనకాల ! రామ ! మే
సర్వపుణ్యఫలదం సమాశ్రయే || 7.29 || 240
- కాననేన భగవన్నిహార్థితః
కాననేషు నివసన్ మునీశ్వరాన్ |
స్వాననేన వచనేన సార్థయన్
స్వాననంహస ఇమాన్ కురుష్వ నః || 7.30 || 241
- లావణ్యసింధౌ వదనే త్వదీయే
లక్ష్మీరియం కాచన నాసికేతి |
లీలావతీ సస్మితసూనకాంతౌ
లాక్షానులిప్తాఽధరజేన ధామ్నా || 7.31 || 242
- పద్మే త్వదీయే వదనే నిషణ్ణా
పద్మేవ నాసా పరమాభిరామా |
పద్మాప్తవంశోదితరామభద్ర !
పద్మస్తగాధ్యా తవ లోచనేన || 7.32 || 243
- లలాటచంద్రాదుదితా తవేయం
శ్రీనర్మదా కాచన నాసికేతి |
సంగాహతే కిన్హితి వారిరాశిం
యత్రాధరం విద్రుమమస్తి రమ్యం || 7.33 || 244
- లక్ష్మీరియం కాచన సౌమ్యమూర్తిః
సత్యం త్వదీయా నను నాసికేతి |
స్మితేన చంద్రేణ సహోదరీతి
సంలక్ష్మితా భాతి సహాధరేణ || 7.34 || 245
- లక్ష్మీరియం కాచన నాసికేయం
తవాననాంభోజవరే నిషణ్ణా |

- యాం భారతీ సాధరసన్నివేశా
మందస్మితా పూజయతి స్సుషేహా || 7.35 || 246
- లలాటచంద్రాద్ గలితా సుధేవ
నాసాభిధా కాచన ధోరణీయం |
యదగ్రముక్తామణిరేవ సోఽయం
తద్భిందురేతత్ ప్రకటికరోతి || 7.36 || 247
- నాసా పరా కాచన దేవతేయం
సీతాపతే ! తే నహి సంశయో నః |
భాసా విశుద్ధో నను నామ హాసః
సంసేవతే యాం తు సహాధరేణ || 7.37 || 248
- నా నామ హాసో యదయం పుమాంస్తత్
సా నామ నాసా యదియం హి నారీ |
నాసా చ హాసో నను దంపతీ తౌ
హాసోఽథ నాసాం శిరసా బిభర్తి || 7.38 || 249
- మాధుర్యచాతుర్యముఖైరుపేతం
మందస్మితం తే మమ రామ ! హృద్యం |
మందః పరం సోఽహమమీభిరీష -
దలంకృతం మాం దయయా విధేయాః || 7.39 || 250
- జానాతి జాత్వపి మనాగపి నాన్యతం యత్
వక్తుం ప్రభో ! తవ ముఖం తత ఏవ సత్యం |
శుద్ధేన హంత మధురేణ మృదుస్మితేన
పూతాధరేణ జనతాం నితరాం ధినోతి || 7.40 || 251
- ఆననం తవ విలోక్య సుందరం
కాననం వ్రజ సుతేతి సా కథం |

- భారతీ హ జననీ సులోచనా
భారతీమస్పృజదాః ! పరీక్షితుం || 7.41 || 252
- ఆననం తవ కురుష్వ మానసే
మాననం ప్రతి న చింతయేతరత్ ? |
స్వాననేఽపి మమ నామకీర్తనం
గాననేత్యహనుమన్ముఖాదృతం || 7.42 || 253
- వానరేంద్రహనుభూషణేన తే
దానవేన మనువంశభూషణ ! |
భానవేన చ ధృతం స్వమానసే
ఆననం భవతు మానసే మమ || 7.43 || 254
- మానవం కులమభూషయత్ భవాన్
మానసం చ మహతాం తవాననం |
మానవే మయి దయాం విధాయ భోః !
మానసే మమ నివాసయాననం || 7.44 || 255
- గానసేవనకుతూహలాన్వితే
మానసే వసతి తే కిలాననం |
త్యాగరాజవిబుధో నిదర్శనం
నాగరాజతనురత్ర తేఽనుజః || 7.45 || 256
- కాననేషు చరతస్తవ ప్రభో -
రాననం కవిమునిర్విలోక్య తత్ |
కాననేషు స సతీం సరస్వతీం
స్వాననే కలయతి స్మ వర్ణయన్ || 7.46 || 257
- మదనాంతకచాపభేదినో
వదనం తే వసుధాసుతాపతే ! |

- సదనం రమణీయతాశ్రియో
మదనంతాతులమంగలాస్పదం || 7.47 || 258
- వసుమతీసుతావల్లభస్య తే
వదనవారిజం వారితాశుభం |
వరవిలోచనం వాతజేడితం
వసతు మానసే మామకే సదా || 7.48 || 259
- పవనభూనుతం పావనం పరం
పశుపతేర్మనఃపంజరస్థితం |
పరశుధారిణః పథి మునేర్గిరా
పరమ ! తే స్మితం భావయే ముఖం || 7.49 || 260
- శ్రీమన్ ! తే ముఖజం మహో హి మహితం శీతం సరః కోమలం
తస్మిన్ తే ముఖమేవ తామరసతాం రమ్యాం పరాం గాహతే |
తస్మిన్ క్రీడతి నిస్సమాఽతిమధురా సౌందర్యలక్ష్మీర్నవా
సా మే సౌతు సుఖాని సంతతమియం శ్రీరామచంద్ర ! ప్రభో || 7.50 || 261
- మందో న మత్తో భువి మానవోఽస్తి
త్వత్తో హి నూనం న పుమాన్ హి ధీమాన్ |
మందస్మితం కేన తవాననేఽభూత్
మదర్థమేవేతి వితర్కయామి || 7.51 || 262
- మనుష్యరక్షాం భగవన్ ! విధాతుం
మనుష్యతామాప భవాన్ యథా వా |
స్మితం తథేదం మమ రక్షణాయ
మందస్య మందత్వమవాప నూనం || 7.52 || 263
- సత్యం తదేతత్ యదిదం స్వపార్శ్వే
యత్రాధరం స్వేన సుధామయేన |

- ధామ్నా పరిష్కృత్య సరాగమిందే
రక్షాధరాణాం హి శుచిస్వభావః || 7.53 || 264
- ద్విజరాజతిరస్కృతిం దధత్
త్వధరస్యాపి పురస్కృతౌ రతం |
భవతో రఘునందనాననం
తదిదం శంసతి సజ్జనః పరం || 7.54 || 265
- అహో ! విశుద్ధాం ద్విజపంక్తిమంతః
సంఛాదయత్యేష కిలాధరో యత్ |
త్వదాననం తత్ప్రణయం విధత్తే
సర్వస్యగంధేషు తనోతి మైత్రీం || 7.55 || 266
- దోషో మహానేష తథాఽపి రామ !
త్వదాననం కర్షతి మానసం నః |
సౌందర్యసారైకనిధౌ హి దోషః
నోన్మేషమృచ్ఛత్యపి భాసమానః || 7.56 || 267
- తవాననం సారసమేవ సత్యం
కన్యా భువః సా రసమత్ర భుంక్తే |
సౌందర్యభూసారసమేతమేతత్
యత్సంసృతిస్సా రసమత్ర సౌతి || 7.57 || 268
- కందర్పదర్పం హరతస్తవేదం
మందస్మితం వర్ణయితుం ప్రవృత్తః |
మందం ప్రతీదం స్మితమిత్యపీమం
మందస్మితార్థం ప్రకటీకరోమి || 7.58 || 269
- మందో హి లోకే మదయం సమస్తః
మందం తమేనం ప్రతి మత్స్మితం తత్ |

- మందం స్మితం జాతమితీమమర్థం
మందాయ మహ్యం వదసీతి భాతి || 7.59 || 270
- సుధాధరే తవాధరే ధరాసుతాకృతాదరే
వరాననే స్థిరాసనేఽయి రామ ! తే రమేతరాం |
తవాననం సరోరుహం దలం కిలాధరోఽత్ర తే
మధు స్మితం మనోహరం మమాంతరస్తు సంతతం || 7.60 || 271
- అధః స్థితం తవాననే తతోఽధరం ప్రకీర్ణితం
న కేవలం తదేవ తే వచోవిలాససంపది |
అకారకస్య ధారణం కరోతి యత్తతోఽధరం
ధరాసుతాపతే ! తరాం జయత్యతో మనోహరం || 7.61 || 272
- అమృతం ద్రియతే తతోఽధరం
తదహం తత్ర రతా యదీతి నో |
ధరయా కృతలాలనేఽధరే
నిరతా స్యామితి జానకీవచః || 7.62 || 273
- ముఖం త్వదీయం శరదిందురేవ
సౌందర్యసింధౌ ప్రతిబింబితాంగః |
శరప్రరోహోఽస్య సమీపభూమౌ
సందృశ్యతే కించిదివాప్తవృద్ధిః || 7.63 || 274
- ముఖం త్వదీయం శరదిందురేవ
కన్యాఽత్ర పార్శ్వే జనకస్య పుత్రీ |
చాపోఽపి పార్శ్వేఽత్ర పరత్ర భాతి
స్వామిన్నితః కిం ను విమర్శనీయం ! || 7.64 || 275
- ముహ్యంతి ఖాని సకలస్య యదీక్షణేన
ముగ్ధా ఖరస్య భగినీ యదలాభవిధ్ధా |

- మున్యత్తమా హృదయఖే యదుపాసతే తే
ముగ్ధం ముఖం మమ ముదం తదిదం తనోతు || 7.65 || 276
- రామ ! రామ ! తవ రమ్యమాననం
మానసే వసతు మామకే సదా |
యేన సా మతిరనేన సంస్మతేః
మార్గతో భవతి నిర్గతా బహిః || 7.66 || 277
- సమోన్నతసునాసికం సరసమందహాసోజ్జ్వలం
సరాగమధురాధరం సుభగగండసన్మండనం |
సుధాకరపరార్థజిత్ విమలఫాలపాలీకలం
సదా వసతు మానసే వదనమస్య సీతాపతేః || 7.67 || 278
- రామాననశ్రీర్మమ భాతు చిత్తే
యా మానవానామమృతం తనోతి |
రామాననశ్రీర్మమ మాస్తు చిత్తే
యా మానవానామన్యతం ప్రసూతే || 7.68 || 279
- రామాననశ్రీర్మమ భాతు చిత్తే
కామాదిదోషానపసారయంతీ |
రామాననశ్రీర్మమ మాస్తు చిత్తే
కామాదిదోషానభివర్ధయంతీ || 7.69 || 280
- యత్రాన్యతస్పర్శలవోఽపి న స్యాత్
తత్రామృతం నృత్యతి సర్వదైవ |
అత్రాననం భాతి నిదర్శనం నః
మిత్రాన్వవాయాత్ ఉదితస్య విష్ణోః || 7.70 || 281
- వదనం వసుధాసుతామనో -
మదనం వర్ధయదద్భుతాకృతి |

సదనం సకలశ్రియామిదం

మదనంతాఘతతేర్నివారణం || 7.71 ||

282

ఇంద్రాగ్ని భవతో ముఖాదభవతాం ఇత్యాహ మాన్యా శ్రుతిః

సత్యం హాససుధా సుధాశనపతేః జాతం నిదానం జనేః |

రక్తో యోఽధర ఏష తస్య శిఖినః రక్తాం శిఖాం బిభ్రతః

వేదోక్తిం నిపుణం పరం విమృశతాం అర్థోఽతిరస్యో భవేత్ || 7.72 ||

283

జాతో బ్రాహ్మణ ఏష తే వదనతః బ్రహ్మబ్రువన్ తత్ కథం

హంత ! బ్రహ్మ సమాశ్రితం స్మితమిదం కర్ణాశ్రితం తత్ పునః |

సంరక్తాధరరక్తమేతదుభయం బ్రూతే యతస్తద్ ద్వయం

కృత్వా కారణమావిరాస వదనాత్ ఇత్యస్తి తత్ సాంప్రతం || 7.73 ||

284

అధరకిసలయాధ్యం నాసికాకుడ్యలం తే

సుభగమస్యణగండస్థానశాఖాంతదేశం |

విపులవితులఫాలశ్రీఫలప్రాప్తశోభం

భజతి వదనమేతత్ కల్పకానోకహత్వం || 7.74 ||

285

పౌత్రస్య బాణత్వమవాప్య స త్వం

పురత్రయధ్వంసకరః కిలాసీః |

పుత్రస్య బాణత్వమిదం ముఖే తే

మనో జనానాం స్వవశం విధత్తే || 7.75 ||

286

నాసాగ్రజాగ్రన్మణినాఽధరస్తే

మందస్మితం చాపి మనాగివేదం |

సంఛాదితే కిన్స్వథ సంస్కృతే వా

దృష్టిం జనానాం హరతస్సమేషాం || 7.76 ||

287

నాసా తవేయం వదనస్య భూషా

శ్వాసావలీ వేదవతీహ జాతా |

- శ్వాసావలిం లోపయతి స్మ సత్యం
దాశాననీం ఆశరనాశకారిన్ ! || 7.77 || 288
- విధుంతుదత్వం వదనం త్వదీయం
పద్మశ్రియో వారణతాం చ ధత్తే |
తథాఽపి చిత్రం కవయస్సమేఽమీ
విధుం చ పద్మం చ ముధా వదంతి || 7.78 || 289
- రాగం పరం ధృతవతా ద్విజపంక్తిశోభాం
ఉచ్చైస్సదాఽపిదధతా దధతాఽధరత్వం |
అగ్రే గృహీతమపి తే వదనం తదేతత్
సమ్మానితం కిల సతాం పతిభిర్విభాతి || 7.79 || 290
- ఆననం తవ విభావయే విభో !
కాననం న ఖలు తత్ర సంశయః |
యత్సుతుంగమృగలాంచ్చనం వహా -
త్యంబుజాతమపి శోభనం పరం || 7.80 || 291
- సీతారామాభిరామం సుభగమతితరాం
పశ్యతాం మానవానాం
చక్షుశ్చేతోహరం తే ద్విజగణపరిష -
చ్ఛాదకస్వాధరాధ్యం |
శ్రీమన్ ! స్వామిన్ ! తదేతద్ వదనమపి విభో !
భాతి తుల్యం తదేతత్
త్వత్కం సత్కం చ మాన్యం సదనమితి భిదా
కాపి నాస్తి ద్వయోర్వై || 7.81 || 292
- ఉత్తమే వదనమండలే శుభే
తావకే భవతి యోఽధరః ప్రభో ! |

- సోఽయమేవ వహతే సురాగతాం
తత్పరాః కిముత తత్పరో వద || 7.82 || 293
- నాసి కామజయతోఽతి సుందరః?
నాసి కా సుభగజానకీహ సా |
నాసికేత్యకలయత్ స ధావతీం
నాసికావిరహితాం హి లక్ష్మణః || 7.83 || 294
- నాసాదరస్వోపరి వర్తమానః
సత్యం సరాగో భవితేతి తత్త్వం |
నాసాధరోఽయం స భవన్ సరాగో
నిజాదరం దర్శయతీహ యత్తత్ || 7.84 || 295
- నాసేతి నారీ రమణీయదేహా
సా చోపరిష్టాదిహ సన్నివిష్టా |
తస్యాం సరాగోఽస్త్వధరః కిలాయం
తన్మందహాసోఽపి స జృంభతేఽత్ర || 7.85 || 296
- నాసామిమాం యః కిల సేవతే సః
నాసారమార్గే రమతే కదాఽపి |
నా సారభూతో భువనే స ఏవ
నాసాం గిరాం కోఽపి విపర్యయోస్తి || 7.86 || 297
- నాసాగ్రముక్తాభరణోత్తమస్య
భాసా త్రసన్ రాగయుతోధరోఽపి |
త్రాసానుషంగేణ వినా కృతస్య
నాసావహో నైవ వికారమేతి || 7.87 || 298
- నాసా విభో! చంపకకుడమలం తే
యస్యాధరః పల్లవతాం బిభర్తి |

- పలాశతాం లోచనయుగ్మమేతద్
 యత్ పశ్యతాం నేత్రకులం ధినోతి || 7.88 || 299
- నాసా న తే దీపశిఖైవ సేయం
 తత్రాధరః పాత్రతయా విభాతి |
 సువర్ణపాత్రం కిల ఫాలమేతత్
 తత్రాలకాః ధూమతయా లసంతి || 7.89 || 300
- ముగ్ధం ముఖం తే రఘువంశనాథ !
 బింబాధరం తుంగసమాననాసం |
 కపోలఫాలీయుగలాభిరామం
 మతిర్మదీయా పరిచుంబతీయం || 7.90 || 301
- స్కందో యస్య త్రిదశసమితౌ సామ్యమాప్నోతి కించిత్
 సౌందర్యశ్రీవిహరణనిధిః సాఽఽశ్వినీ దేవతా వా |
 మందాకిన్యా మకుటగతయా మండీతామ్నాతనామ్నః
 మందో హాసో మమ దిశతు శం మైథిలీవల్లభస్య || 7.91 || 302
- సుందస్త్రియో భీకరగర్జనేఽపి
 కుందప్రభం కౌశికనందితం యత్ |
 మందస్మితం తన్మనువంశకేతోః
 మందస్య మే మాంద్యమపాకరోతు || 7.92 || 303
- ఇందోః సామ్యం వహతి వదనం యస్య రాకానిశాయాః
 సందోహం యో వితరతి ముదాం పశ్యతాం మానవానాం |
 సుందో నష్టః సహ సహభువా యేన తస్యాస్య జేతుః
 మందో హాసో జయతి మధురో మారుతేర్దైవతస్య || 7.93 || 304
- వక్షః ప్రదేశే మమ సంనివిష్టా
 రామా రమా విష్ణుతయా స్థితస్య |

- రక్షః ప్రదేశేఽద్య నివేశితాఽభూత్
ఇతి స్మితం తే మితమస్తు భూత్యై || 7.94 || 305
- మందోదరీయం మయకన్యకాఽస్యాః
మందోఽదరోఽభూత్ పతిరాసురేంద్రః |
మైందస్య వాచేతి తవాననే యద్
మందస్మితం తత్ కిము రాఘవేదం || 7.95 || 306
- మందస్మితం తే మధురాధరాంతః
సుధానిధిం కంచన నిశ్చినోమి |
యతశ్చ్యతాం యత్సకృదేవ వాణీం
ఆస్వాదయంతో విబుధా జయంతి || 7.96 || 307
- హాసో హి మందస్తవ భాతి మాన్యః
దాసోఽపి మందస్తవ చాస్మి మాన్యః |
నాసాశ్రయోఽయం భవతోఽస్తి దృశ్యః
నా సాశ్రయోఽహం భవతాస్మి దృశ్యః || 7.97 || 308
- మందస్మితేన మధురాధరసంగతేన
నాసాపుటేన నవచంపకకోమలేన |
సంవీక్షణేన సరసీరుహసారభాజా
సంతాప ఏష సకలో మమ శాంతిమేతి || 7.98 || 309
- లక్షార్చనానతజనావనదీక్షితస్య
శ్రీరాఘవస్య హృదయం నితరాం ధినోతి |
మందస్మితం ముఖసరోజవికాసదాయి
వ్యక్తం వదత్యథ హృదం పరమాభిరామం || 7.99 || 310
- కన్యాపుష్యే మజ్జనశ్రీమహేఽస్మిన్
కాకం దృష్ట్వా కంపమానాం తు సీతాం |

- దృష్టశ్రీమన్మారుతిస్సంవిధత్సే
మందం హాసం మత్సభో ! మంజులం త్వం || 7.100 || 311
- కర్పూరతప్తం కరయోర్మమ త్వం
ప్రదాయ పాత్రం వ్యథితం విధాయ |
మహౌషధం చాథ మధు ప్రదాయ
మందస్మితం రాఘవ ! సంతనోషి || 7.101 || 312
- ఏవం వ్యథా తే భవితా భవే త -
చ్ఛాంతిశ్చ సద్యో న భయం ప్రయాయాః |
ఇతి స్మితం యత్తనుషే తదేవ
మోదాయ భూయశ్శరణం ప్రపద్యే || 7.102 || 313
- తప్తేన తప్తం పయసా కిల త్వాం
అపాలయం బాలతమం పురేతి |
ఆలోక్య మాం మందమితి స్మితోఽసి
వయస్తవేదం త్వరితం ప్రయాతి || 7.103 || 314
- వయశ్చ భూయో మనసస్తథాఽపి
వయో నవం నామ తథైవ నిత్యం |
జయోదయం పుష్యతి చిత్రమేతత్
మందస్మితం నైవ తథైవ రక్ష || 7.104 || 315
- మందస్య మే మన్మథమర్దితస్య
మాధుర్యచాతుర్యబహిష్కృతస్య |
ధైర్యేణ దూరీకృతమానసస్య
మందస్మితం మంగలదం తవాస్తు || 7.105 || 316
- అమందలక్ష్మీలలితాలయాయ
మరందధారామధురాధరాయ |

అనంతసన్మంగలదాయకాయ

మందస్మితాయాస్తు నమో నమస్తే || 7.106 ||

317

వైరాగ్యవిజితస్వాంతైః ప్రపత్తివిజితేశ్వరైః |

అనుక్రోశైకవిజితైరిత్యుపాదేశి దేశికైః || 7.107 ||

318

|| ఇతి ప్రకీర్ణస్పందః సమాప్తః ||